

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria Ac Disputationes In Primam Partem Divi
Thomæ**

Suárez, Francisco

Moguntiaë, 1620 [erschienen] 1621

Liber 9. De Persona Filij.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84432](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84432)

INDEX CAPITVM LIBRI
NONI DE TRINITATE.

- C**ap. 1. *Sitne Verbum & Filius eadem persona.*
 Cap. 2. *An Filius sit proprie Verbum.*
 Cap. 3. *Verbum dicatur ne tantum notionaliter.*
 Cap. 4. *An producat ex cognitione omnium, quæ sunt in Deo.*
 Cap. 5. *Tractantur quadam dubia.*
 Cap. 6. *An Verbum procedat ex cognitione creaturarum.*
 Cap. 7. *An procedat ex scientia visionis.*
 Cap. 8. *Sitne Filius vera imago.*
 Cap. 9. *Sitne solius Patris imago.*
 Cap. 10. *An sit sapientia Patris.*

LIBER NONVS DE
SECVNDATA PERSONA
TRINITATIS.

Uta sunt nomina, seu attributa notionalia, quæ secundæ personæ Trinitatis in Scriptura tribuntur: præcipua verò sunt tria, vel quatuor, quæ in hoc libro à nobis explicanda sunt: nam si quæ alia inueniuntur, vel ad hæc reuocantur, vel non tribuntur illi personæ secundum diuinitatem, seu prout ab aeterno productæ, seu prout unitæ in tempore humanitati per incarnationem suam.

Primo ergo appellatur hæc persona *Filius* vel *Genitus*, (has enim duas voces in præfenti non distinguimus) vocari etiam solet *vnigenitus*, sed hæc vox ultra rationem Filij non dicit rationem aliquam positiuam in illa persona, sed addit negationem alterius Filij in diuinitate, & ideo non tam ad Filij, quam ad Spiritus sancti cognitionem pertinet & in eo habet specialem difficultatem, quam in vndecimum librum reseruamus. Alterum secundæ personæ nomen est *Verbum*, quod magis declarat perfectionem & immaterialitatem generationis eius. Tertium nomen est *imago*, quod perfectionem illius filiationis, & eiusdem Verbi excellentiam declarat. His adiungitur *sapientia* appellatio, quæ peculiari modo Verbo tribuitur. De his ergo sigillatim dicemus, quomodo in illam personam conueniunt, quomodo etiam inter se comparentur, ne secundæ personæ proprietates multiplicari videantur.

Suarez: De Deo trinuno.

CAPVT I.

Sitne secunda Trinitatis persona, verus Filius, ac Verbum Patris.

HÆC duo nõ possunt disputatione separari, quia vix possumus vtrumque probare, nisi ostendendo per vtramque vocem eandem personam significari, hic verò solum supponimus illam personam esse Verbum, proprietatem autem & rationem eius postea prosequemur. De ratione verò Filij breuius hic potest totares expediri. Multi ergo antiqui hæretici negarunt, Verbum esse proprie Filium, vel quia faciebant illud creaturam, vel quia nomen Verbi attribuebant diuinitati, nomen autem Filij humanitati, seu Christo vt homini, vel Filium & Christum in persona distinguendo, vel etiam tantum ex parte naturæ. De quibus erroribus videri potest Achanasius in oratione circa illud, Deum de Deo, & epistol. de Decretis Nicænæ Synodi, vbi Paulo Samosateno & Arianis hos tribuit errores. Basilius Eunomio tribuit libro 1. contra illum, & de Valentino, varia significationem refert Irenæus libr. 1. contra ipsum cap. 1. & Tertullianus lib. 2. contra eundem, Theodoret. lib. 1. hæreticarum fabularum cap. de Filio. Sed inutile censeo circa hos errores latius immorari. Quid verò ex Scriptura possent obijcere, dicam infra.

Dico ergo primò. Processio Verbi diuini est vera & propria generatio. Est conclusio de Fide, quam ex Nouo Testamento in sequenti latius confirmabo. Nunc solum vt testimonio Pauli ad Hebræos 1. c. probantis Christi Diuinitatem ex illo Psalmi 2. *Filius*

Re 2 mens

Probat. ex
2. ad
Hebr. 1.

meus est, ego hodie genuite, loquitur enim de æterna generatione: alias non recte ostenderet veram Christi diuinitatem. Sunt autem, qui existimant loqui Paulum de Filiatione naturali, non vero de æterna generatione. Sed difficile est in eodem testimonio hæc duo separare, nam vt recte dixit Anselm. ad obiectiões Arianorum, in secunda. *Quis Filium dicat, & genitum nesciat quis Patrem valeat credere, quem non considerat genuisse?* Itaq; si Psalmista loquitur de Filiatione naturali, & ita exponitur à Paulo, credendum etiam est loqui de generatione æterna. Atq; ita intelligunt August. & Ruffin. in Psalm. 2. Chrysof. & Græci in Paulum ad Hebræos 1. August. etiam in Enchir. c. 49. & Athanas. orat. 5. contra Arianos, Tertullian. contra Praxeam ca. 7. Verum est, sanctos Patres aliis etiam modis exponere locū illum, qui ita admitti possunt, vt prædictus sensus non excludatur, de quo videri possunt, quæ de hoc testimonio in tom. 1. & 2. disserui, & quæ tractat Ribera ad Hebræos.

3.
Probat. 2. ex
Psalm. 109.

Simile testimonium est Psalm. 109. *Ex vtero ante luciferum genuite*, vbi particula *Anteluciferum*, significat æternitatem generationis, particula, *ex vtero*, substantialitatem: nam ad indicandum generationem illam esse ex solo Patre, ponitur per metaphoram illa vox, quæ Matri potius attribui solet. Sumitur ex Cyrillo dialogo 2. de Trinitate, & Athanasio Oratione, *Quod Christus sit Deus*. Ambros. 4. de fide, c.

3. Probat. ex
Esa. 53.

4. Aliud testimonium est Isaia 53. *Generationem eius quis enarrabit?* Quod licet variis etiam habeat sensus, hic excludendus non est, quem Patres communiter amplectuntur, Clemens epi. 1. Iustin. in Dialogo contra Triphonem, Basil. 1. contra Eunomium, Chryf. homil. 1. de Incomprehensibili Dei natura. August.

Probat. alia

lib. 1. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 3. Euseb. lib. 1. de Præparatione Evangelica, cap. 8. & Cyrill. dialogo 2. de Trinitate. Communiter etiam exponuntur de hac generatione varia loca ex libris Sapientia, præsertim Prouerb. 8. & Ecclesiast. 24. Deniq; in symbolo Athanasij, & in symbolo Apostolorum ita definitum est, *Genitum, non factum*, & ideo necesse non est, plura Ecclesiæ vel Patrum testimonia asserre.

4.

Ratione confirmat veritatem hæc D. Thomas 1. part. q. 27. art. 2. aduertendo, generationem duobus modis à Philosophis fâmi. Primo pro omni productione substantiæ ex præiacente materia, quomodo communis est in animatis, & viuientibus, & viuicæ, ac æquiuocæ productioni, quomodo fere vititur illa voce Aristoteles in libris Physicorum, & de generatione. Alio modo sumitur specialiter pro natiuitate, seu conceptione viuientium, quo modo in presenti sumenda est. Nam diuinum Verbum est perfectissime viuens. Sic autem sumpta generatio definitur, vt sit *Processio viuentis à viuente coniuncto in similitudinem naturæ*. Vbi duæ particule indigent expositione. Prior est illa *Coniuncto*, per quam significatur, generationem viuentis debere esse aliquo modo de substantia ipsiusmet generantis. Inanimata enim generant ex materia extrinseca, viuentia vero ex se ipsis, quia generant vitali modo: actio autem vitalis semper est aliquo modo circa ipsum operans. Sic ergo viuens producit ex viuente coniuncto, quia ex substantia, vel aliqua parte substantiæ eius generatur. Altera particula est *in similitudinem naturæ*, de qua solet quæri, an debeat esse similitudo specifica, vel sufficiat generica. Nam in generatione quorundam viuentium hæc posterior tantum inuenitur. Sed quæstionem hæc Philosophis omitto, illud nobis sufficit, hanc generationem tunc fore perfectam, & maxime naturalem, quando fuerit in perfecta similitudine. Quocirca si talis esse possit, vt ad vnitatem etiam naturæ perueniat, illa erit perfectissima. Addunt vero expositores Diui Thomæ huic definitioni aliam particulam, scilicet, *ex viprocessione*, quam ipse Diuus Thomas di-

cta quæstione 27. articulo 4 & quæstione 35. articulo 2. & 4. contra gentes, capite 11. indicauit, fortasse vero illam expresse non addidit, quia in ipsa definitione subintelligi poterat. Nam processio, quæ est generatio, debet formaliter tendere ad similitudinem, quia tendit ad communicationem naturæ, & essentia, vt talis est. Atq; definitionem sic expositam amplectuntur Theologi in 1. dist. 13. Indicauit etiam Elias Cretensis in orationem primam Nazianzeni, §. cum contra dicens, *Generatio propria est cum ex generantis essentia id quod gignitur, quantum ad essentiam, genitori simile producitur*.

Hinc ergo concluditur ratio. Nam productio Verbi æterni est processio viuentis à viuente, maxime coniuncto, tum, quia est per actum immanentem, tum etiam, quia est de substantia eius, vt in superioribus ostensum est: est etiam non solum in similitudinem, sed etiam in identitatem naturæ, vt supra etiam demonstratum est. Eamque similitudinem ex vi sua confert: ergo nihil deest illi processioni ad propriissimam generationem. Antecedens quoad priores partes notum est ex dictis in superioribus, quoad vltimam vero in lib. sequenti tractandum est latius. Nunc satis est breuis declaratio, quia quoad hanc partem nulla est inter Catholicos difficultas. Probat ergo, quia per illam processio nem formaliter communicatur secundæ personæ natura diuina, vt intellectualis est, & vt tenet supremam excellentiam in illo gradu, quia communicatur, vt est ipsam intelligere per essentiam, vt constat ex dictis in li. 1. & in sequentibus capitibus latius dicitur, sed perfecta, & formalis alsimilitudo geniti consistit in receptione eiusdem naturæ, secundum proprium gradum specialem eius, vt per se constat, ergo in hac processione est alsimilitudo ad generationem sufficientissimam.

Dico secundo. Secunda Trinitatis persona est Verbo, ac proprie Filius. Hoc assertum sequitur ex precedenti, estq; de fide certum, & in scriptura expressum. Primo in dicto loco Psalm. 2. *Filius meus est*, explicato ad Hebræos 1. Et ita etiam intelligitur à Patribus illud Prouerb. 30. *Quod est nomen eius, & quod nomen Filij eius synoniz?* Vbi videri potest in sen. In Euangelio est frequens hæc veritas, Matthæi 3. 16. & 17. Marci 14. & alia statim referam. Definitiones autem, & testimonia Patrum notissima sunt. Ratio etiam est euidentis ex dictis, quia Filius nihil aliud est, quam viuens productum à viuente per propriam generationem, ostensum est autem Verbum produci per veram generationem, ergo.

Dico tertio. Verbum diuinum, & Filius Dei idem sunt, & quoad personam, & quoad naturam. Est de fide, quem contra prædictos errores ostendunt Patres in principio citati, & Iren. etiam lib. 2. c. 4. & lib. 4. cap. 37. Athanas. Epist. ad Epictetum & oratione 2. contra Arianos, Ambros. lib. 1. de fide, c. 2. & lib. 4. c. 3. August. 7. de Trinitate, c. 2. & sequentibus. Et conuincitur ex Ioan. 1. vbi idem, qui prius dicitur Verbum, postea dicitur *Caro factum*, ac tandem vocatur *Vnguentus, vidimus gloriam eius gloriam quasi vngenti à Patre*. Idem constat ex Matthæi vltim. iuncto testimonio 1. Ioan. 5. Nam eadem secundæ personæ Trinitatis, quæ in priori loco vocatur *Filius*, in posteriori appellatur *Verbum*, imo in eodem loco Ioannis vocatur etiam verus Filius, vt *simus in vero Filio eius*.

Ratio etiam est euidentis, ex principiis fidei, quoad priorem quidem partem, quia si non essent vnâ persona, vel quatuor essent personæ Trinitatis, vel verbum, aut Filius excludendus esset à numero diuinarum personarum: vtrumque autem est aperte contra fidem. Quoad alteram vero partem probatur, quia si Filius Dei non esset Filius secundum diuinam naturam, non esset verus, & naturalis Filius, neque etiam esset ex æternitate Filius, & consequenter nec Deus esset Pater ab æterno, quæ sunt aperte

SWA
IN
D

aperte contra fidem: Verbum ergo etiam in natura sua Filius est. Quod etiam ex dictis de secunda persona processione facile ostendi potest, quia illa processio talis est, ut Pater intelligens communicet personam, quam producit, suum proprium intelligere, quod est substantiale, & essentialiter esse ipsius Patris: ergo illa productio Verbi simul est etiam perfectissima generatio, quia est communicatio eiusdem vitæ substantialis, & essentialis, ergo Verbum est Filius.

9. Sed obijci possunt nonnulla Scripturæ testimonia, in quibus Verbum à Filio distingui videtur. Auctor. 10. *Verbum misit Filius Israel Evangelizans per Iesum Christum*: sunt ergo distincta, Verbum, & Christus, & ad Hebræos 1. dicitur de Filio, *Portans quæ omnia Verbo virtutis sue*, & Apocal. 1. *Testimonium perhibuit Verbo Dei & testimonium Iesu Christi*: Confirmatur etiam ratione, quia alias hæ voces *Verbum*, & *Filius* essent synonymæ: quod falsum est, quia diuersas important habitudines.

10. Ad primum testimonium Athanasius oratione in illud dictum *Deum de Deo*, concedit, ibi esse sermonem de Verbo diuino, & negat consequentiam. Quia interdum in Scriptura fit repetitio eiusdem personæ per proprium eius nomen, ut 1. Corinth. 1. *Expectantes beatam spem, & aduentum Domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos inculpabiles usque in diem Domini nostri Iesu Christi*, quam expositionem latè etiam profequitur in libro contra Samosat. Et confirmatur, quia statim de eodem Christo ibi subiungitur, *Hic est omnium Dominus*. Secundo vero responderi potest, ibi non esse sermonem de Verbo diuino, sed de verbo euangelico, quod Deus annuntiare voluit hominibus per Iesum Christum. Ita Theophilactus, & significanter etiam Gloss. Carthusi. & Caietan.

11. In secundo autem testimonio, quamuis Basilius lib. de Spiritu sancto capit. 11. per *Verbum* ibi Spiritum sanctum intelligat, tamen & improprie videtur illa voce, & expositio necessaria non est. Nam si per *Verbum* ibi Verbum diuinum intelligamus, intralictive exponendum est *Verbum virtutis sue*, id est, quod est virtus sua; ut voluit ibi Diuus Thomas lect. 2. Probabilius autem videtur ibi *Verbum* non pro Filio, sed pro imperio sumptum esse, nam illo Verbo dixit, & facta sunt, & eodè omnia cõrinet. Vnde ibi non est vox λόγος, sed ἐπιμα, quæ sermonem significat, nõ diuinam personam. Atq; ita exponunt Chrysostomus, & Græci, consentitque D. Thomas 1. par. q. 34. artic. 2. ad 5.

12. Et vtraque expositio potest ad tertium testimonium accommodari. Probabilius autem videtur ibi esse sermonem de Verbo diuino, quia ibi est vox λόγος, & cum articulo, quia emphasim habet, & quia huic Verbo maxime præbuit testimonium Ioannes, & quia sequentia verba non discrepant, sed potius confirmant veritatem. Nam hoc testimonium, quod diuino Verbo Ioannes præbuit, est testimonium Iesu Christi, quia nimirum Verbum, & Christus idem sunt, quod in prima canonica, cap. 1. Idem Ioannes diferte satis explicuit, dicens in principio. *Quod fuit ab initio, quod audimus, quod vidimus de Verbo vitæ, & infra, Quod vidimus, & audiimus, annunciamus vobis, ut societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius IESU Christo*. Cum ergo nobis Dei Filius, & Verbum, & Iesus Christus prædicatur, eadem persona annunciat.

13. Ad confirmationem absolute negatur sequela. Significant quidem illæ voces eandem rem; eandemque personam, atq; ad eandem relationem, quod sensu dixit Augustinus 7. de Trinitate, capit. 2. *Eodem quippe Verbum, quo Filius, & eodem Filius, quo Verbum*. Nihilominus tamen sub diuerso conceptu illam personam significat. Quod intelligi potest ex eo, quod illæ voces abstracte sumptæ, communes sunt Deo, & creaturis, & nomen *Filius* res creatas Suarez: De Deo trinuno.

longe diuersas sub se comprehendit, quam nomen *Verbum*. Ergo applicatæ secundæ personæ Trinitatis, sub diuersa ratione illam significant. Vnde verbum dicit respectum ad creaturas, seu res distinctas, quem non dicit Filius, ut sic: Filius ergo solum dicit processionem in similitudine naturæ: Verbum autem explicat processionem intellectualem, & ideò dixit Ambrosius lib. 1. de fide capit. 2. *Verbum dicitur, quia immaculatum, Filius quia genitus, & Athanasius orat. 2. contra Arianos, Nomen Filij dicit identitatem substantiæ significare, nomen Verbi, quod non fit materialiter genitum, idem fere Basilius, homilia in Ioan. prima, & ex dicendis capit. sequenti hoc fiet manifestius.*

Ex dictis intelligitur, filiationem, generationem; & paternitatem (quod supra in hunc locum remissi) longe diuerso modo in diuino Verbo, & æterno Patre, quam in creaturis inueniri. Nam in Deo est generatio omnino immaterialis, immutabilis, æterna, sine substantiæ diuisione, ac denique sine alijs imperfectionibus, quæ in creata generatione inueniuntur, ideòq; sicut alia nomina communia Deo, & creaturis, analoga sunt, ita etiam hæc. Quod non solum verum est de filiatione illa, & paternitate, quæ inter homines esse potest, sed etiam de Filiatione, quæ esse potest hominis ad Deum. Quia hæc etiam est per participationem tantum, vel adoptionem, atq; adeo impropria, & metaphorica, ut latius dixi in 3. part. quaest. 23. Vnde etiam è contrario, hoc nomen Pater dictum de Deo notionaliter, vel essentialiter, analogum est, & prius, ac proprius conuenit, quatenus notionaliter est, ut ex dictis satis constat. Nec refert, quod quatenus essentialiter est, est commune tribus personis, nam dicit relationem ad creaturas, quæ pro fundamento habet actionem Dei liberam; quæ autem huiusmodi sunt, etiam si sint communia, posteriora sunt notionalibus. Quæ omnia clara sunt ex dictis, & ex his, quæ tradit D. Thomas 1. p. q. 33. art. 3.

CAPVT II.

An secunda Trinitatis persona sit, & dicatur proprie Verbum.

NON est, quod amplius de proprietate, seu veritate diuinæ filiationis disputemus: hoc enim factis iam actum est, & in lib. 1. & in præcedenti capit. est demonstratum, & in Scriptura expresse habemus, Verbum non tantum esse Filium, sed etiam esse verum Filium, 1. Ioan. 5. Agimus igitur solum de Verbo, ut Verbum est, quia eius proprietates non solum ab hæreticis, sed etiam ab aliquo Catholico in dubium reuocata est, indiget aliqua declaratione. Operæ pretium autem erit aduertere (quod Caiet. 1. p. q. 34. art. 2. notauit) vocem proprie dupliciter accipi posse; vel ut distinguitur contra *Metaphoricè*, vel ut distinguitur contra *commune*. In hoc enim cap. in priori sensu de illa disputamus, de alio dicemus in cap. sequenti.

Fuit ergo antiqua hæresis, quæ Verbum Dei ita abnegauit, ut nihil esse diceret, ideòq; neq; initium Euangelij Ioan. nec Apocalypsim admitteret. Ita refert Epiphanius hæres. 51. Vbi hac de causâ hos hæreticos Alogianos appellat. Idem August. hæres. 30. Athanasius, orat. contra Gregales Sabellij, & in epist. de decretis Nicænæ synodi. Quo autem fundamento hi hæretici mouerentur, neq; hi Patres explicant, neque multum refert, cum nullum habuerint probabile fundamentum. Et contra illos sufficiunt ijdem libri, quos ipsi esse in hac parte canonicos negabant: in quo satis se esse hæreticos ostendunt, neq; id nunc denuo confutare, aut auctoritatem illarum partium Scripturæ prebare necesse est, quia res est nota, & alterius loci.

3. Arius verò, Eunomius, & alij, qui posuerunt secundam personam esse creaturam, etiam consequenter negarunt, esse proprie Verbum, ut Athanasius eisdem locis refert, & oratione contra Arianos in id Deum de Deo, & Hilarius 6. de Trinitate, Cyrillus lib. 7. Theauri, cap. 3. & lib. 1. in Ioann. cap. 4. & 7. loquebanturque isti heretici consequenter. Quia si illa persona esset creatura, non maneret intra Deum ipsum, non ergo posset esse proprium verbum ipsius Dei. Explicabant ergo illam vocem per metaphoram, ut sicut Ioannes Baptista dictus est vox, ita illa excellens creatura dicta sit Verbum, quia per excellentiam sapientiam illi communicatam, & per humanitatem assumptam, diuina secreta, & mysteria nobis manifestauit. Verumtamen fundamentum istorum hereticorum iam supra est euersum, cum ostendimus secundam personam esse verum Deum, & esse in Deo. Omitto etiam errorem Valentini, qui posuit quidem Verbum prolatum à Patre, sed post multa sæcula, ut late refert Irenæus lib. 1. à principio, & impugnat lib. 2. attingitque Hilarius lib. 6. de Trinitate. Sufficiunt tamen contra hunc errorem superius dicta de æternitate omnium personarum, & quod temporale Verbum, vel non possit esse intra Deum, & si necesse sit proprie verbum, vel non possit esse sine magna mutatione Dei. Denique inter Scholasticos Durandus in 1. distinctione. 2. quaestione 3. negat secundam personam esse proprie Verbum, ex alio fundamento. Quod non procedit per intellectum, ut supra vidimus libro 1. vbi fundamentum illud sufficienter impugnauius. Hic ergo supponimus, secundam personam esse Deum, procedentem à prima per intellectum, & nihilominus inquirimus, an proprie Verbum sit.

4. Ratio dubitandi esse potest, quia non omne, quod procedit per intellectum, est Verbum, habitus enim scientiæ, v. g. procedit per intellectum, & tamen Verbum non est, necesse est ergo, ut procedat, ad intelligendum, seu ad representandum ei, à quo procedit, sic enim verbum hominis ab ipso procedit, ut ipsum actu intelligentem constituat, eiq; repræsentet, quæ intellectus est. At secunda Trinitatis persona non potest ita procedere à prima, ergo non potest esse proprie Verbum. Minor probatur, quia prima persona, quæ intelligendo producit, non constituitur actu intelligens per personam productam, quia nullam perfectionem ab illa comparat: & ideo nec persona producta potest repræsentare producenti, tum, quia talis repræsentatio non est, nisi per intellectum: tum etiam, quia Pater in se ipso, non in alio omnia cognoscit, ergo non est secunda persona proprie Verbum. Patet consequentia, quia non possumus propriam Verbi rationem, nisi ex nobis colligere, nam ex nostro verbo ad diuinum ascendimus.

5. Vnde confirmatur primò, nam quod procedit ab intelligente iam constituto in actu secundo intelligendi, non potest esse proprium Verbum mentale, sed erit vocale, vel scriptum, ut in nobis constat: secunda autem persona procedit à prima, prius origine constituta in actu secundo intelligendi, ut supra visum est, quia prius origine habet Pater omnia essentialia, inter quæ est ipsum intelligere, ergo non potest Filius procedere, ut proprium verbum mentale, constat aut nec vocale, seu transitorium esse, ergo nullo modo est proprium Verbum. Tandem confirmatur, quia dicere, & Verbum correlatiua sunt, sed primam personam producere secundam non est dicere: ergo nec secunda est Verbum. Minor patet, quia dicere, ut sic, non est producere. Nos enim dicimus res, quas nos producimus, & Verbum ipsum diuinum dicit omnia, quæ cognoscit, & quæ facit, nam de illo etiam verum est illud, ipse dixit & facta sunt. Et tamen non producit saltem per intellectum, ergo.

Dicendum nihilominus est, secundam personam esse Verbum Patris cum omni veritate, & proprietate. Res per hanc assertionem significata est de fide, & vltima pars est etiam ita certa, ut sine errore negari non possit. Probatur primò ex scripturis: nam in testamento etiam veteri multis in locis significata est hæc veritas, ut in illo Psalmi 32. Verbo Domini cæli firmati sunt, & similibus, præsertim verò in illo Psalm. 44. Eructauit cor meum verbum bonum. Quem locum de æterna generatione exponunt Patres ibi communiter, & Cyprianus lib. 1. contra Iudæos. Et significauit Paulus ad Hebr. 1. ex illo loco demonstrans Christi diuinitatem. Præcipue verò nobis ostendit hanc proprietatem Ioannes Apostol. in tribus locis noui testamenti, Apocalyp. 19. Et nomen eius Verbum Dei, in quo indicat proprietatem: nam hæc maxime significari solet proprio rei nomine, & maxime quando à Deo ipso, vel spiritu eius imponitur. Item prima canonica, c. 1. vbi vocat Verbum vite, & in c. 5. numerans personas Trinitatis, secundam ponit nomine Verbi.

Insignior locus est initium Euangelij Ioannis: In principio erat Verbum. Est enim vulgatum, Ioannem ad hoc præcipue suum Euangelium scripsisse, ut Christi diuinitatem, & æternam processionem nobis demonstraret, & ideo inquit Cyrillus. Alex. lib. 7. Theauri, cap. 5. statim in principio: Nomen Verbi elegit, quia est maxime proprium, & significatiuum diuinitatis, & processionis propriæ secundæ personæ. Et ob hanc rem male audit Erasmus, qui in illo initio mutare ausus est nomen Verbum, & loco illius ponere nomen Sermo. Reprehenditur autem, non quia secunda persona non possit etiam sermo vocari. Nam multi Patres sæpe vtuntur illa voce, ut videre licet in Cypriano dicto libro 2. contra Iudæos, cap. 3. & 5. & Augustino tractatu 108. in Ioannem. Imò aliqui ita interpretantur, & non male illud ad Hebr. 4. Verbum est nomen sermo Dei, & efficax, & cetera. Nam illa omnia, quæ Paulus ibi attribuit verbo Dei, proprijsimè conueniunt in verbum increatum, ut notarunt Ambrosius 4. de fide, cap. tertio, & Cyrillus libro secundo, in Ioannem, cap. 37. & græcè vtrobique habetur eadem vox λόγος. Nihilominus merito reprehenditur Erasmus, tum quia ausus est, antiquissimam, & receptissimam lectionem mutare, tum etiam, quia in rigore magis proprium est Verbum, quam Sermo. Nam Verbum proprijsimè dicitur de re omnino simpliciter, Sermo autem in rigore significat orationem compositam. Et ideo aliqui curiose adnotarunt, vt sit persona composita: Verbum autem proprie dicitur de ipsa persona diuina secundum se, quamuis illa etiam sermo dici possit, quia in sua simplicitate emittenter continet omnia, quæ à longo sermone dici possunt.

Ex Concilijs, & Patribus non oportet pluræferre, quoniam supra probando Filij Diuinitatem, & processionem eius per intellectum allata sunt, & in discursu huius capituli, & sequentium necessario erunt repetenda. Ut ergo ratione declaremus hanc veritatem, pauca de verbo præmittenda sunt, ex multis, quæ Theologi disputant, & inter eos latissimus Torres 1. p. q. 27.

Primo ergo Verbum in consuetum sumptum, in genere signi, seu repræsentatiui constituitur, quod satis constat ex communi vsu, & sensu omnium. Verbum enim locutioni responderet: locutio autem ad significandum, vel repræsentandum aliquid refertur, verbum ergo hunc etiam respectum includit. Et hinc fit, vt verbum dicat ordinem ad naturam, seu facultatem rationalem, vel intellectualem, quatenus intelligit, seu ratione vtitur, quod etiam constat ex vsu Philosophorum. Quia nec brutis, nec sensibus externis verbum attribuitur, quamuis hæc duo modo formæ imagines obiecta repræsentantes, qui

De verbo intellectus est.

quia rationem non participant. Item quia locutio, si sit vera, & propria, est actus rationis. Verbum autem, ut dixi, locutioni respondet. Tertio denique, dicitur verbum habitudinem ad mentem tanquam ad principium, à quo, vel quo mediante procedit, ut etiam constat ex communi consensu. Species enim impressa, etiam si repræsentet, & ad hoc fiat, non est verbum, quia per se non procedit à mente, ut principio intelligendi, sed ab obiecto, vel aliquo suppleto causalitatem eius. Item procedit hic ratio facta, quia Verbum est terminus locutionis, locutio autem dicitur habitudinem ad rationem, ut ad principium. Ex quibus facile erit unicuique descriptionem Verbi colligere, quia tamen valde analogum est, facilius accommodabitur ad singula membra, præmissa diuisione.

10. *De vocali & scripto.*
Est ergo secundo aduertendum, verbum primo diuidi posse in externum, & internum. Externum voco, quod sensibile est, & per exteriora corporis membra formatur: internum, quod per interiores potencias. Vnde illud prius diuidi solet in vocale, & scriptum, quæ materialiter tantum differunt, nam vsus, & modum significandi fere eundem habent. Dubitari autem solet, an verbum sensibile, ut vocale, sit proprie verbum. Nam Durandus vult solum metaphoricè ita appellari eo modo, quo imago hominis vocatur homo: nam solum dicitur verbum, quia repræsentat mentale. Caietanus vero, & alij dicunt, esse proprie verbum. Imo Caietanus existimat, proprius esse Verbum in voce, quam in phantasia, quia locutio exterior magis participat de vsu rationis, magisque ibi obediunt, quam phantasia, seu disputatio est parui momenti, & de nomine. Sitamen attendamus primam impositionem vocis, non videtur dubium, quin vocale sit proprie verbum, imo fortasse ad illud significandum primo est vox imposita, tanquam hominibus notius. Item locutio exterior est proprie locutio à ratione procedens, & terminus eius vere significat, ac repræsentat: erit ergo proprie verbum. Quanquam probabile sit, comparatione verbi mentalis esse analogice verbum: quia totum suum esse, & repræsentationem habet per quandam habitudinem ad illud, & per aliquam participationem illius, ut significauit Augustinus 15. de Trinitate, capit. 11. & sequentibus. Idemque dicendum est de verbo scripto. Aliqui etiam volunt actiones alias externas, quibus hominem interdum vtuntur ad exprimendos conceptus loco vocum, posse etiam dici verba, sed hoc magis metaphoricum est.

11. *De verbo phantasia.*
Similiter verbum internum subdividitur à Diuo Thoma supra in verbum phantasiæ, & mentale, seu imaginationis, & intellectus. De priori solum est aduertendum, in imaginatione posse imprimi esse conceptus externorum verborum. Experientia enim constat, cum loquimur formare prius in imaginatione verba ipsa exteriora proferenda. Atque hoc modo nemo dubitare potest, quin illa imago phantasiæ sit tam proprie verbum sicut vocale, vel scriptum, quia habet eundem vsus, eundemque modum significandi, & eandem subordinationem ad rationem. Vterius vero est in phantasia imago ipsius rei significatæ per vocem, & de hac aliqui nolunt, ut appelletur verbum, sed idolum, vel phantasma expressum, quia non procedit à ratione. Sicut in bruto simile idolum non dicitur verbum. Sed de hoc etiam non est multum contendendum, nam etiam est questio de voce. Quia vero in homine ipsa imaginatio est rationalis per participationem, & in suis conceptibus etiam vltimis dirigi potest ab intellectu, ideo maiori cum ratione potest ab homine talis conceptus verbum appellari, quam in brutis.

Quod vero maxime ad rem præsentem pertinet,

est verbum intellectus, in quo distinguit etiam potest verbum vocis à verbo rei. Illud est, quod à dialceticis vocari solet conceptus non vltimus: estque etiam verbum imperfectum, & secundum quid, respectu rei significatæ, per vocem, nam formaliter habet eandem rationem quam verbum ore prolatum, & ideo est etiam omittendum. Verbum ergo rei est, quod proprie, & simpliciter dicitur verbū mentis, quod in hac materia oēs Patres supponunt, & per comparationem ad illud rationem verbi diuini declarant. Nā licet verbum diuinum loge sit nobilius, & principalius verbum, et secundum analogiam: nihilominus nostrum verbum nobis notius est, & ideo illo vtimur ad cognoscendum aliud, seclusis imperfectionibus. Atque hanciam, & rationem declarandi verbum diuinum maxime prosequitur August. toto lib. 15. de Trinitate, & lib. 7. & in aliis habet aliqua. Anselm. optime in Monologio cap. 29. & sequentibus. Vbi verbum vocat *Imagem expressam, quæ oritur in ratione cogitante*: imo significat, cogitationem ipsam esse imaginem, & imaginem in cogitatione existentem esse verbum. Damasc. etiam l. 1. c. 13. vocat verbum *naturalem intellectus conceptum & quasi factum*. Basil. homil. 1. in Ioannem dicit *procedere à mente sicut riuum à fonte*. Demetrius Achanaf. in Epistola de sententia Dionysij contra Arianos dicit, esse *mentis promanationem*.

13. *Conuenientia verbi in creatis cum creatis.*
Est autem tertio obseruandum ex eodem Athanasio serm. 3. contra Arianos, & ex Basilio oratione contra Sabellium, non esse in omnibus Verbum diuinum cum verbo mentali hominis comparandum, sed tantum in ijs quæ ad perfectionem pertinent. Conueniunt itaque primo, quia vtrumque spirituale est, & permanens, & non transitorium, ut est verbum vocale. Secundo, vtrumque est immanens intra ipsum intelligentem. Tertio, vtrumque repræsentat non ad placitum, sed naturaliter, neque ex accidenti, ut sic dicam, seu concomitanter, sed per se, & ex vi suæ processions, quia vtrumque est ipsummet intelligere ei, à quo procedit. Quæ omnia, & similia ad perfectionem spectant, & ad proprietatem verbi sufficient, ut statim declarabo.

14. *Differentia.*
Differunt tamen in multis. Primo, quia verbum creatum est accidentale, verbum autem diuinum subsistens, quod non minuit rationem, & proprietatem verbi, imo perficit. Sicut patet à similibus in sapientia accidentali, & subsistente, & similibus. Et ratione etiam facile patet, quia ratio subsistentis non excludit veram repræsentationem intellectualem, nec veram rationem imaginis. Hinc secundo differunt, quod verbum creatum est forma constituta in actu secundo intelligentem, à quo producit: verbum autem diuinum non est forma constituta, à quo producit, ut recte probat quedam ratio supra facta. Et sequitur hæc differentia ex præcedenti, quia res subsistens ut sic, non est forma alterius rei distincta. Nascitur etiam hæc differentia ex alia, quæ potest esse tertia, quia verbum creatum producit ex indigentia intelligentis, quia sine illo non est sufficienter constitutus in actu ad intelligendum, neque habet formaliter ipsum intelligere, sed solum actum primum, & virtutem producendi verbum. Verbum autem diuinum non ex indigentia, aut potentialitate aliqua sui principij producit, sed ex infinita perfectione, & secunditate, & ideo non supponit personam producentem solum constitutam in actu primo, sed etiam in actu secundo intelligendi. Quarto, denique differunt, quia in productione verbi creati forma illa repræsentatiua, quæ imprimitur ipsi verbo, ut sic dicam, est res distincta à forma, quæ est principium productionis eius, & comparatur ad illam ut actus secundus ad primum. In productione autem diuini verbi, quamuis producens sit distinctum à producente: tamen forma, quæ in verbo producta est ratio repræsentandi, eadem est cum forma, quæ in producente, est ra-

est ratio producendi, nam est ipsummet intelligere Patris communicatum verbo. Ratio autem est eadem, quae tacta est, quia haec productio non est quasi transitus de potentia in actum, sed est communicatio eiusdem purissimi actus, quae non habet locum, nisi in forma infinita.

15.
Concluditur
ratio assertio-
nis.

Ex his ergo omnibus concluditur manifeste ratio assertionis propositae. Nam in diuino Verbo vere, ac proprie inueniuntur omnia per se necessaria ad veritatem, & proprietatem Verbi: est ergo verbum proprie, & non metaphorice. Antecedens patet, quia est terminus per se primo productus per actum intelligendi, recipiens ex vi suae productionis ipsummet intelligere personam producentis, quo constituitur in ratione rei representantis intellectualiter obiectum illius intellectionis: haec autem sunt, quae per se, & & formaliter requiruntur ad esse verbi. Reliqua vero, quae in humano verbo inueniuntur, & imperfectionem includunt, non pertinent ad formalitatem verbi ut sic, sed ad imperfectionem verbi creati, & ideo ex eis nihil concluditur contra proprietatem Verbi diuini.

16.
Solutio ar-
gumenta.

Per quod etiam responsum est ad rationem dubitandi, nam totum, quod in ea sumitur, pertinet ad imperfectionem verbi creati, sicut in scientia creata, quod sit habitus, & forma, est materiale, & ideo non licet inde argumentari, quod in Deo non sit propria scientia. Vnde dixit optime Athanasius supra. Non tale esse querendum Dei Verbum, quale nostrum est; quia non talis est Deus, quales nos sumus. Responsum etiam est ad primam confirmationem ibi positam: nam si actus secundus intelligendi ita supponatur in producente, ut tamen ipsemet communicetur producto ex vi talis productionis, perfectissima est productio Verbi, & talis est in Deo: in nobis autem non ita fit propter imperfectiones declaratas. De secunda vero confirmatione dicam in cap. sequenti.

CAPVT III.

*An Verbum in DEO personale tantum sit,
vel etiam essentia.*

l.

Hæc quaestio pertinet ad aliam significationem vocis proprie, ut distinguitur contra commune, an scilicet Verbum dicatur proprie de Filio non solum quia non metaphorice, sed etiam quia non essentialiter, sed personaliter tantum de Deo dicitur. In qua re Durand. in 1. d. 27. q. 3. sentit, Verbum dici essentialiter tantum, de secunda autem persona dici non proprie, sed appropriate. Errant tamen ex alio fundamento supra reiecto, quod secunda persona non procedit, per intellectum. Alij vero dixerunt Verbum, & essentialiter, & personaliter dici posse. In qua sententia fuit D. Thom. in 1. dist. 27. q. 2. art. 2. & sequitur ibi Capreol. q. 2. art. 1. conclusionem 4. & Ferrar. 4. contra Gentes, c. 13. Fundamentum esse potest, quia omnis actus intelligendi est Verbum, quia est forma expresse representans in Deo autem est actus intelligendi essentialis, ergo ille est verbum essentialiter. Nec necesse est, ut realiter producatur: sed satis esse videtur, quod sit actus vitalis fluens nostro modo intelligendi ab interno principio intellectuali. Præter hoc vero est in Deo verbum realiter productum, ut explicatum est. Ergo licet hæc posteriori ratione dicatur notionaliter, nihilominus priori modo dicitur essentialiter.

2.
Verbum Deo
tantum no-
tionaliter
dicitur.

Sed licet hæc quaestio maxime posita sit in significatione vocis, nihilominus verior sententia est, magis consentanea modo loquendi scripturæ, & Patrum, quae docet verbum personaliter tantum dici. Quod sentit D. Thom. 1. p. q. 34. art. 1. & ibi Caiet. & Magist. 1. d. 27. vbi etiam Bonavent. Scot. Gabriel &

alij. Et est expressa sententia Augustini 5. de Trinit. c. 13. & lib. 6. cap. 2. lib. 7. cap. 1. & 2. & lib. de cognitione veritatis, c. 14. Quibus locis docet tres personas non dici esse unum verbum, sicut dicuntur esse vna sapientia, quia sapientia ut sic, non dicitur relatiuum, verbum autem dicitur relatiuum, sicut Filius. Sic etiam Cyrill. lib. 7. Theauri, c. 1. dixit Verbum esse nomen proprium Filij. Quod certe multum indicatur in illo loco Apocal. 19. Et nomen eius erat, Verbum, vti proutanquam omnino proprium, & singulare. Magnūque argumentum est, quod in Scriptura nunquam essentialiter sumitur, ut patet ex Ioan. 11. & aliis locis supra citatis, in aliis autem vocibus, quae nunc essentialiter, nunc personaliter sumuntur, ut sunt Amor, Spiritus, &c. vterque vsus in Scriptura inuenitur.

Ratio autem est, quia de ratione verbi proprii est, ut sit realiter productum: quod autem huiusmodi est, solum personaliter de Deo dicitur, ut per se constat. Maior quidem ex vsu scripturæ, & Patrum maxime sumenda est, tamen etiam significatio latina in rigore illam requirit, nam verbum dicitur, quod per locutionem fit: locutio autem productio realis est, & ita est expeditum fundamentum contrariae sententiae.

Atque hinc colligitur verbum in suo significato includere relationem realem ad proferentem. Probat, quia in Trinitate non potest esse nomen personale, vel notionale, nisi in suo significato huiusmodi relationem includat, cum absoluta communia sint. Dubitant autem Theologi, quomodo relatio per eam vocem significetur, an de formaliter, vel de connotato tantum. Nam primum sentit D. Thom. in 1. vbi supra, & quaest. 4. de veritate, artic. 1. & sequitur Ferrar. supra. Secundum autem sentit idem D. Thom. 1. part. quaestione 34. articulo 3. ad 4. & ibi Caietan. Existimo vero, parum referre, vno, vel altero modo sentire. Nam in verbo (vex dicendis magis constabit) duplex includitur respectus; vnus realis ad dicentem, alter rationis, vel quasi transcendentalis ad res dictas. Prior conuenit formaliter secundae personae ratione suae proprietatis relatiuae, ut per se patet. Posterior conuenit formaliter ratione essentiae, ut infra ostendam. Vt autem hic posterior respectus conueniat secundae personae tanquam Verbo, necesse est, ut connotet relationem producti, & originem, per quam illa formare praesentatiua rerum dictarum est sub tali ratione communicata sit. Et hoc est, quod pertinet ad rem ipsam, & ad significatum adaequatum Verbi in Deo. Vnde si hæc vox Verbum ad significatum adaequatum comparatur, vtrumque respectum complectitur, ut docet D. Thom. quaest. 34. art. 1. ad 3. & artic. 1. ad 4. vbi Caietanus, Torres, & alij, quaest. 27. artic. 1. Si autem duos illos respectus inter se conferamus, cenfeo respectum rationis, vel potius fundamentum eius, seu representationem obiecti, formalissime pertinere ad rationem Verbi. De altero vero respectu ad producentem parum refert sentire, quod pertineat ad formale significatum, vel ad connotatum: nam quodlibet horum sufficit, ut Verbum tantum personaliter dicatur. Considerato tamen vsu vocis, videtur saltem includere in suo formali significato habitudinem, seu denominationem originis, sicut genitum, vel prolatum.

Secundo colligitur ex dictis, quae ratio, licet verbum proprie, ac personaliter dicatur de solo Filio, & non sit nomen Synonymum cum Filio: nihilominus non dicat de formali proprietate aliquam realem secundae personae, à filiatione distinctam. Quia omnis proprietas positiua consistit in respectu, ut supra ostensum est. Duo autem respectus possunt considerari in Secunda persona Trinitatis, ut Verbum est: vnus est ad producentem, & hic non est alius à filiatione, ut recte notauit Augustinus dicto lib. 5. de Trinit. cap. 13. Quia verbum eo ipso

Cap. IV. An producatur ex cognitione, &c.

6. *Diure esse rationali.*
 7. *Lat. 5. Math. 9.*
 8. *Lat. 5. Math. 9.*
 9. *Lat. 5. Math. 9.*
 10. *Lat. 5. Math. 9.*
 11. *Lat. 5. Math. 9.*
 12. *Lat. 5. Math. 9.*
 13. *Lat. 5. Math. 9.*
 14. *Lat. 5. Math. 9.*
 15. *Lat. 5. Math. 9.*
 16. *Lat. 5. Math. 9.*
 17. *Lat. 5. Math. 9.*
 18. *Lat. 5. Math. 9.*
 19. *Lat. 5. Math. 9.*
 20. *Lat. 5. Math. 9.*
 21. *Lat. 5. Math. 9.*
 22. *Lat. 5. Math. 9.*
 23. *Lat. 5. Math. 9.*
 24. *Lat. 5. Math. 9.*
 25. *Lat. 5. Math. 9.*
 26. *Lat. 5. Math. 9.*
 27. *Lat. 5. Math. 9.*
 28. *Lat. 5. Math. 9.*
 29. *Lat. 5. Math. 9.*
 30. *Lat. 5. Math. 9.*
 31. *Lat. 5. Math. 9.*
 32. *Lat. 5. Math. 9.*
 33. *Lat. 5. Math. 9.*
 34. *Lat. 5. Math. 9.*
 35. *Lat. 5. Math. 9.*
 36. *Lat. 5. Math. 9.*
 37. *Lat. 5. Math. 9.*
 38. *Lat. 5. Math. 9.*
 39. *Lat. 5. Math. 9.*
 40. *Lat. 5. Math. 9.*
 41. *Lat. 5. Math. 9.*
 42. *Lat. 5. Math. 9.*
 43. *Lat. 5. Math. 9.*
 44. *Lat. 5. Math. 9.*
 45. *Lat. 5. Math. 9.*
 46. *Lat. 5. Math. 9.*
 47. *Lat. 5. Math. 9.*
 48. *Lat. 5. Math. 9.*
 49. *Lat. 5. Math. 9.*
 50. *Lat. 5. Math. 9.*
 51. *Lat. 5. Math. 9.*
 52. *Lat. 5. Math. 9.*
 53. *Lat. 5. Math. 9.*
 54. *Lat. 5. Math. 9.*
 55. *Lat. 5. Math. 9.*
 56. *Lat. 5. Math. 9.*
 57. *Lat. 5. Math. 9.*
 58. *Lat. 5. Math. 9.*
 59. *Lat. 5. Math. 9.*
 60. *Lat. 5. Math. 9.*
 61. *Lat. 5. Math. 9.*
 62. *Lat. 5. Math. 9.*
 63. *Lat. 5. Math. 9.*
 64. *Lat. 5. Math. 9.*
 65. *Lat. 5. Math. 9.*
 66. *Lat. 5. Math. 9.*
 67. *Lat. 5. Math. 9.*
 68. *Lat. 5. Math. 9.*
 69. *Lat. 5. Math. 9.*
 70. *Lat. 5. Math. 9.*
 71. *Lat. 5. Math. 9.*
 72. *Lat. 5. Math. 9.*
 73. *Lat. 5. Math. 9.*
 74. *Lat. 5. Math. 9.*
 75. *Lat. 5. Math. 9.*
 76. *Lat. 5. Math. 9.*
 77. *Lat. 5. Math. 9.*
 78. *Lat. 5. Math. 9.*
 79. *Lat. 5. Math. 9.*
 80. *Lat. 5. Math. 9.*
 81. *Lat. 5. Math. 9.*
 82. *Lat. 5. Math. 9.*
 83. *Lat. 5. Math. 9.*
 84. *Lat. 5. Math. 9.*
 85. *Lat. 5. Math. 9.*
 86. *Lat. 5. Math. 9.*
 87. *Lat. 5. Math. 9.*
 88. *Lat. 5. Math. 9.*
 89. *Lat. 5. Math. 9.*
 90. *Lat. 5. Math. 9.*
 91. *Lat. 5. Math. 9.*
 92. *Lat. 5. Math. 9.*
 93. *Lat. 5. Math. 9.*
 94. *Lat. 5. Math. 9.*
 95. *Lat. 5. Math. 9.*
 96. *Lat. 5. Math. 9.*
 97. *Lat. 5. Math. 9.*
 98. *Lat. 5. Math. 9.*
 99. *Lat. 5. Math. 9.*
 100. *Lat. 5. Math. 9.*

tionem Verbi (scilicet, dici) ipsi obiecto tribuatur. Quod in similibus facile constat, dicimus enim depingere imaginem, & regem, & scribere literas, & res: ita ergo dicimus Verbum, & rem representatam per Verbum. Ibi autem aliqua includitur analogia, nam dicere Verbum, est proprie producere illud, dicere autem rem est representari illam, producendo verbum eius, & idem est de Verbo pingendi, scribendi, & similibus. Et videntur locutiones fundatæ in illo principio sumpto ex Aristot. de memoria, & reminiscencia, capit. 5. idem est motus in imaginem, & in id, cuius est imago.

CAPVT IV.

Verum diuinum Verbum producatur ex cognitione omnium, quæ in Deo formaliter sunt.

EA, quæ sunt formaliter in Deo, quædam abfoluta sunt, alia relatiua ad intra: nam relationes ad extra in Deo non sunt formaliter, & secundum rem, & idèo nunc de illis non loquimur. Quod ergo spectat ad absoluta, certa res est. Verbum procedere ex cognitione omnium absolutorum attributorum, quæ in Deo sunt formaliter. Neque necesse est, distinguere quoad hoc inter essentialia, & attributa, quia ipsamet attributa essentialia sunt, & quasi constituunt, vt ita dicam, complementque essentialiam. Ratio autem clara est, quia Verbum procedit per actum intelligendi DEI: ergo maxime procedit per actum illum, vt terminatum ad primarium obiectum eius: nam actus in intelligendi neque esse, neque concipi potest sine suo primario obiecto: sed primarium obiectum illius actus est ipsa diuinitas, ita sicut ille actus est ipsum intelligere per essentialiam, ita ipsa diuinitas est per se primo intelligibilis per essentialiam: ergo productio Verbi diuini necessario ac primario esse debet ex cognitione ipsius diuinitatis. Vnde cum illa cognitio sit perfectissima, & non solum quidditatiua, sed etiam comprehensiuua necesse est, vt sit etiam cognitio omnium attributorum essentialium, atq; adeo omnium absolutorum, quæ in tali natura formaliter existunt. De hoc ergo nulla est controuersia.

1. Verbum procedit ex cognitione essentialium & absolutorum.

Difficultas verò superest de relatiuis. Vbi potest referri opinio absolute negans ex Scoto in 2. d. 1. q. 1. art. 2. & quodlib. 14. §. Hic intelligendum est, in quibus locis dicit Verbum solum procedere ex cognitione obiecti primarij diuinæ intellectiōis: & licet ibi expresse non excludat personas, alijs vero locis, vt in 1. distinct. 27. q. 3. sentit, personas non pertinere ad primarium obiectum diuinæ visionis, vnde hac ratione videtur in præsentibus illas etiam excludere. Potestq; hæc opinio suaderi. Quia Pater non producit Filium ex cognitione sui, ergo neque ex cognitione Filij, & à fortiori nec Spiritus sancti. Hæc posterior pars illationis per se nota est. Prior etiam est satis clara. Quia Pater non potest cognoscere se ipsum sine Filio, ad quæ dicit intrinsecam habitudinem, quia cognitio illa est perfecta, & intuitiua rei, prout est in se, in quauum relatiuum non est prius, quam aliud. Antecedens ergo probatur, quia Pater non potest producere Filium ex cognitione Filij, ergo neq; ex cogitatione sui ipsius. Probatur antecedens. Tum, quia id, ex quo Verbum producitur, est aliquo modo principium Verbi. Verbum autem non potest esse principium sui ipsius. Tum etiam, quia id, ex quo Verbum producitur, necessario supponitur productioni, quia illa productio est per intuitiuam cognitionem, saltem quo ad ea, quæ in Deo sunt, Verbum autem non potest supponi ad suam productionem. Tum deniq; quia Verbum est imago obiecti, ex cuius cognitione producitur. Verbum autem

2. An procedat ex cognitione relationum. 1. Opinio.

6. Diure esse rationali.
 7. Lat. 5. Math. 9.
 8. Lat. 5. Math. 9.
 9. Lat. 5. Math. 9.
 10. Lat. 5. Math. 9.
 11. Lat. 5. Math. 9.
 12. Lat. 5. Math. 9.
 13. Lat. 5. Math. 9.
 14. Lat. 5. Math. 9.
 15. Lat. 5. Math. 9.
 16. Lat. 5. Math. 9.
 17. Lat. 5. Math. 9.
 18. Lat. 5. Math. 9.
 19. Lat. 5. Math. 9.
 20. Lat. 5. Math. 9.
 21. Lat. 5. Math. 9.
 22. Lat. 5. Math. 9.
 23. Lat. 5. Math. 9.
 24. Lat. 5. Math. 9.
 25. Lat. 5. Math. 9.
 26. Lat. 5. Math. 9.
 27. Lat. 5. Math. 9.
 28. Lat. 5. Math. 9.
 29. Lat. 5. Math. 9.
 30. Lat. 5. Math. 9.
 31. Lat. 5. Math. 9.
 32. Lat. 5. Math. 9.
 33. Lat. 5. Math. 9.
 34. Lat. 5. Math. 9.
 35. Lat. 5. Math. 9.
 36. Lat. 5. Math. 9.
 37. Lat. 5. Math. 9.
 38. Lat. 5. Math. 9.
 39. Lat. 5. Math. 9.
 40. Lat. 5. Math. 9.
 41. Lat. 5. Math. 9.
 42. Lat. 5. Math. 9.
 43. Lat. 5. Math. 9.
 44. Lat. 5. Math. 9.
 45. Lat. 5. Math. 9.
 46. Lat. 5. Math. 9.
 47. Lat. 5. Math. 9.
 48. Lat. 5. Math. 9.
 49. Lat. 5. Math. 9.
 50. Lat. 5. Math. 9.
 51. Lat. 5. Math. 9.
 52. Lat. 5. Math. 9.
 53. Lat. 5. Math. 9.
 54. Lat. 5. Math. 9.
 55. Lat. 5. Math. 9.
 56. Lat. 5. Math. 9.
 57. Lat. 5. Math. 9.
 58. Lat. 5. Math. 9.
 59. Lat. 5. Math. 9.
 60. Lat. 5. Math. 9.
 61. Lat. 5. Math. 9.
 62. Lat. 5. Math. 9.
 63. Lat. 5. Math. 9.
 64. Lat. 5. Math. 9.
 65. Lat. 5. Math. 9.
 66. Lat. 5. Math. 9.
 67. Lat. 5. Math. 9.
 68. Lat. 5. Math. 9.
 69. Lat. 5. Math. 9.
 70. Lat. 5. Math. 9.
 71. Lat. 5. Math. 9.
 72. Lat. 5. Math. 9.
 73. Lat. 5. Math. 9.
 74. Lat. 5. Math. 9.
 75. Lat. 5. Math. 9.
 76. Lat. 5. Math. 9.
 77. Lat. 5. Math. 9.
 78. Lat. 5. Math. 9.
 79. Lat. 5. Math. 9.
 80. Lat. 5. Math. 9.
 81. Lat. 5. Math. 9.
 82. Lat. 5. Math. 9.
 83. Lat. 5. Math. 9.
 84. Lat. 5. Math. 9.
 85. Lat. 5. Math. 9.
 86. Lat. 5. Math. 9.
 87. Lat. 5. Math. 9.
 88. Lat. 5. Math. 9.
 89. Lat. 5. Math. 9.
 90. Lat. 5. Math. 9.
 91. Lat. 5. Math. 9.
 92. Lat. 5. Math. 9.
 93. Lat. 5. Math. 9.
 94. Lat. 5. Math. 9.
 95. Lat. 5. Math. 9.
 96. Lat. 5. Math. 9.
 97. Lat. 5. Math. 9.
 98. Lat. 5. Math. 9.
 99. Lat. 5. Math. 9.
 100. Lat. 5. Math. 9.

autem diuinum non est imago sui ipsius, non ergo producit ex cognitione sui.

3.
2. Opinio,

Secunda opinio refertur potest quorundam Moderatorum, Qui cum negare non audeant, Patrem se, & consequenter Filium suum cognoscendo producere Verbum, nihilominus negant, Patrem producere Verbum suum ex cognitione Spiritus sancti: nam illis visum est, rationes fortius procedere à Spiritu sancto. Quia Spiritus sanctus nullo modo potest esse principium Filij. Item, quia non solum non supponitur ad productionem Verbi, verum etiam est posterior origine, quam ipsum Verbum, & non habet tam intrinsecam connexionem cum Patre & Filio ut sic, respectu cognitionis, quantum habent ipsi Pater & Filius inter se: nam se respiciunt ut formaliter correlatiua, non autem Spiritum sanctum. Denique etiam Verbum non potest esse imago Spiritus sancti, sed solius Patris. ergo non procedit ex illius cognitione.

4.
Assertio affirmatiua.

Dico tamen Verbum diuinum per se procedere ex cogitatione perfectissima, comprehensiuam, & intuitiuam simul cum absolutis. Est expressa sententia Diui Thomae quaestione 34. articulo 1. ad 3. Pater, inquit, intelligendo se, & Filium & Spiritum sanctum concipit Verbum, ut sic ora Trinitas Verbo dicatur. Sequitur ibi Caietanus, & plures ex recentioribus. Torres quaestione vigesima septima, articulo quinto, Capreolus & alij quos referam capite sexto. Sumitur ex Augustino. 7. de Trin. cap. 1. & 3.

5.
Ratio.

Ratio generalis est, quia Pater producit Verbum ex cognitione perfectissima, comprehensiuam, & intuitiuam suae diuinitatis. ergo producit illud ex simili cognitione omnium personarum, atque adeo omnium, quae in Deo sunt formaliter. Antecedens certissimum est, tum quia in Patre non potest intelligi imperfecta aut minus perfecta cognitio suae diuinitatis, tum etiam, quia alias Verbum diuinum non esset perfectissimum, quod intelligi posset, quia perfectius est Verbum comprehensiuum, quam non comprehensiuum, quod est contra perfectionem illius personae. Vnde in superioribus ostendimus, illud Verbum tantum posse esse unum, quia est aequatum diuinae cogitationi, non esset autem aequatum, nisi cogitationi diuinae aequaretur. Consequentia probatur primo quia cognitio intuitiuam, omnino perfecta, terminatur ad rem, prout est in se, & secundum omnem modum & conditionem existentiae illius: modus autem existendi diuinitatis est esse in tribus personis: ergo non potest esse perfectissima intuitio illius, nisi videatur in tribus, & consequenter nisi videantur illae tres personae. Idem vel fortius argumentum sumitur ex ratione comprehensionis: nam ad comprehensionem necessarium est, ut perfectissime cognoscantur omnia attributa, omnesque perfectiones diuinitatis. Vna autem perfectio est fecunditas, vel communicabilitas eius: haec autem non potest exacte cognosci, nisi videantur personae, quibus natura illi communicatur.

6.

Confirmatur ac declaratur contra opinionem proximè relata: nam Pater cognoscendo se producit imaginem sui, & ideo simul etiam cognoscit ipsam imaginem, seu Filium, ad quem dicit relationem: cognoscit autem se comprehensiuè, ergo cognoscit omnem potentiam suam: ergo potentiam spirandi: ergo necessario cognoscit Spiritum sanctum, ergo producit Filium ex cogitatione omnium. Simile argumentum est, quia cognoscendo se & suam essentiam, cognoscit etiam suum amorem, & ex cognitione illius producat Filium, ille autem amor, prout est in ipso Patre, non potest perfecte cognosci, quin etiam cognoscatur terminus producibilis per ipsum, quia hoc pertinet ad infinitam perfectionem illius amoris.

7.
Responsio,

Respondent, haec omnia concludere, Spiritum sanctum cognosci quidem illomet actu intelligendi,

quo Verbum diuinum producit, non tamen quod Verbum per se producat per illum actum, quatenus ad Spiritum sanctum terminatur, sed solum quod concomitanter utrumque habeat ille actus, scilicet, & producere Verbum, & cognoscere Spiritum sanctum. Haec responsio praeter alias difficultates, quas habet tractandas capite sexto, hic non potest satisfacere. Primum, quidem eadem ratione dicitur Verbum non produci ex conditione Patris aut ipsius Verbi per se, sed solum illum actum, quo producit Verbum, concomitanter habere, quod sit cognitio ipsius Patris & Verbi, quod ab ipsis non admittitur. Sequela patet, quia nulla sufficiens ratio discriminis assignari potest. Nam quod Pater, verbi gratia, sit magis idem sibi, quam cum Spiritu sancto non sufficit, tum quia est etiam magis idem sibi, quam cum Verbo: tum etiam, quia non potest Filius vel Pater habere maiorem connexionem, cum cognitione diuinitatis, quam Spiritus sanctus. Haec enim connectio non est attendenda ex identitate relationis & essentiae, prout considerantur in principio cognoscente ut sic, sed prout se tenent ex parte obiecti cogniti, sub hac autem ratione tanta connectio est inter essentiam cognitam, & processionem, sicut inter eandem & paternitatem.

Deinde, quod paternitas sit prior origine, & quod filiatio sit terminus immediatus productionis per intellectum, non etiam sufficit, tum quia prioritas originis, ut supra ostendi, non excludit simultaneam cognitionis. Item quia eadem ratione posset aliquis dicere, Verbum non cognosci per se illo actu, quo producit, sed tantum concomitanter, quia haec duo generatim sumpta, produci & cognosci, formaliter distincta sunt: nam in nobis verbum producit, & cognitio sui: imo proprie raro cognoscitur illo actu, quo producit. Ergo quomuis in diuino verbo haec duo coniungantur prout infinitam perfectionem, & quasi inanimam reflexionem illius actus, nihilominus posset quis dicere in ordine ad productionem Verbi, illa duo non esse per se necessaria: sed tantum concomitanter se habere. Quod si hoc falsum est, ut reuera est, quia verbum illud per se est tantum perfectum in esse Verbi, sicut actus ipse in esse cognitionis: eadem ratione id est falsum respectu cognitionis Spiritus sancti; quia etiam per se & necessario pertinet ad perfectionem illius cognitionis, quod terminatur ad Spiritum sanctum: ergo & per se pertinet ad perfectionem illius Verbi, quod producat per illam cognitionem etiam ut terminatam ad Spiritum sanctum.

Possumus ergo eandem rationem conficere, addita illa particula (per se): nam Verbum diuinum per se procedit ex cognitione definitiuam, (ut sic dicam) vel potius comprehensiuam diuinitatis: ergo per se procedit ex cognitione omnium, quae ad illam comprehensionem per se necessaria sunt: sed cognitio Spiritus sancti per se est necessaria ad comprehensionem diuinitatis, ut ostensum est, ergo ex illa per se procedit Verbum diuinum. Et ideo inualidum est argumentum, quod fieri solet, quia si per impossibile Spiritus sancti persona non esset, vel non agnosceretur, nihilominus esset processio Verbi diuini, quia est prior origine, & non pendet à posteriori: ergo inquam, cognitionem Spiritus sancti esse quatenus per accidens ad productionem Verbi. Respondetur enim, hypothetice repugnare aut fecunditati diuinitatis, aut comprehensioni eius, & ideo nullam esse illationem. Quia tunc Verbum vel non produceretur ex comprehensione diuinitatis, sicut modo, vel non acciperet diuinitatem ita communicabilem, & fecundam, sicut modo recipit. Vnde necessario fieret, vel, quod Verbum diuinum tunc non esset ita perfectum, sicut modo est, vel quod diuinitas non esset ita communicabilis, & fecunda, sicut modo est, vel certe utrumque & plura alia incommoda sequerentur.

rentur. Quod non est mirum, quia illa hypothesis destruit mysterium, & supponit Deum carere aliqua perfectione per se illi conueniente.

10. *Confirmatio*

Vnde confirmatur ratio, quia Pater æternus cognoscendo suam diuinitatem, non minori necessitate cognoscit simul Spiritum sanctum, quam seipsum, & Verbum, quia proprietates Spiritus sancti non minori necessitate coniuncta est cum diuinitate, quam reliquæ. Deinde illa cognitio Patris non minus est fecunda, vt est cognitio Spiritus sancti, quam vt est cognitio ipsiusmet Patris, ergo non minus est productiua Verbi sub vna, quam sub alia ratione: ergo Verbum diuinum æque procedit ex vtriusque personæ cognitione. Non enim producit pater aliud, & aliud Verbum diuersarum rerum à se cognitarum, sed vnum, & idem omnium. Probatur antecedens quoad posteriorem partem, que sola superest probanda: quia illa cognitio æque infinita est, vt terminatur ad personam Spiritus sancti, & æque necessaria, vt dixi, & æque prior origine, quam Spiritus sanctus, aut Verbum, quia etiam illam habet Pater absq; origine, & illam communicat Verbo suo, sed fecunditas illius cognitionis in Deo solum ex his conditionibus provenit ergo.

11. *Obiectio*

Sed obijciunt, quia Pater non habet prius hanc cognitionem, quam Verbum ipsum, ergo ex hoc capite fieri potest, vt illa cognitio vt sic, non sit productiua Verbi. Antecedens patet: quia Pater prius est Pater quam spirator, & consequenter Filius etiam prius est Verbum, quam Pater sit spirator, quia simul spirant: & ideo Filius non accipit spirationem per processionem à Patre, sed in eo simul cum Patre resultat in eo signo, in quo producunt Spiritum sanctum: ergo eadem ratione cognitio ipsius Spiritus sancti, & actiua spirationis, quæ simul sunt, non antecedit in Patre, prius quam in Verbo: ergo ex hac parte potest non esse fecunda ad producendum Verbum.

12. *Responsio*

Respondetur, argumentum dupliciter deficere. Primo, quia procedit à prioritate originis ad prioritatem cognitionis, quæ non est bona illatio. Nam licet persona Spiritus sancti sit posterior origine, potest esse simul cognitione: & idem dicitur de spiratione actiua, etiam si admittamus, illam esse posteriorem origine, quam Verbum, quod infra videbimus. Quamuis ergo Pater non prius habeat relationem spirationis actiua, quam Verbum, nihilominus potius origine cognoscit illam, vt manifeste probat ratio facta, quia à se illam cognoscit, & Verbum non nisi à Patre. Secundo deficit illa ratio, quia non distinguit inter spirationem, quatenus est relatio quasi resultans ex productione Spiritus sancti, vel quatenus est virtus spirandi: prior autem consideratio nihil ad præsens refert, sed posterior: & de illa certissimum est, prius origine esse in Patre, & communicari Verbo ex vi processionis eius, vt infra ostendemus. Et hoc satis est, vt cognitio, & comprehensio tam spirationis actiua, quam personæ Spiritus sancti, sit etiã prius origine in Patre, quam in Verbo, & consequenter, vt sit fecunda ad productionem eiusdem Verbi.

13. *Respon.*

Dicitur fortasse tandem aliquis, multa, & fere omnia ex his argumentis supponere, Patrem æternum producere Verbum suum per se ex cognitione sui ipsius, id est, non tantum suæ diuinitatis, sed etiam suæ personalis proprietatis: nam ex hoc principio tanquam ex notiori, videmur inferre cætera, quasi à paritate rationis. At principium illud nec per se notum est, etiam supposito fidei mysterio: nec videtur satis probatum, vel certum. Nam (vt in principio dicebam) fortasse Scot. illud negaret, quia nulla persona pertinet ad primarium obiectum primæ intelligentiæ essentialis: nec est necessario connexa cum illius cognitione. Vnde alibi sentit Scot. posse videri essentiam sine personis, & vt sic visam esse sufficiens obiectum Beatitudinis.

Respondeo in primis, fundamentalem rationem supra factam directe procedere contra eos, qui absolute aiunt, Verbum per se non procedere ex cognitione alicuius personæ, sed solius diuinitatis. Quod ostendimus; repugnare cognitioni comprehensiuæ, & intuitiuæ, qualis est cognitio diuinitatis, per quam Pater producit Verbum. Deinde dicitur, non sine speciali ratione, vt certius supponi, Patrem producere Filium ex cognitione sui. Tum quia certissimum est, Patrem producere Verbum, vt sui ipsius imaginem, ergo producit per se illud, vt se in illo, & per illud intellectualiter representet, ergo cognoscendo se, producit illud. Tum etiam, quia Patres communiter ita loquuntur, sicut etiam asserunt, Patrem, & Filium producere Spiritum sanctum se inuicem diligendo: eadem autem proportionalis ratio de cognitione, quæ de amore esse potest. Tum denique, quia intellectio Patris in nullo signo rationis potest concipi prius terminari ad Verbum, vt productum per illam, quam ad Patrem vt cognitum per ipsammet, qui talis ordo rationis nullum habet in re fundamentum, ergo sicut Pater cognoscendo diuinitatem suam, ita etiam se, suamque personam cognoscendo, producit Verbum suum. Recte ergo principium hoc tanquam certissimum sumitur, & ex illo cætera consequuntur, vt deductum est. Fundamenta vero aliarum opinionum nonnulla dubia petunt, quæ in sequenti capite expediuntur.

14. *Solutio*

CAPVT V.

Resoluntur nonnulla dubia, quæ ex doctrina superioris capitis oriuntur.

EX dictis in superiori capite nonnulla dubia deducuntur, ex quorum resolutione solutio etiam rationum aliarum opinionum patebit. Primum est, an dicendum sit, Verbum procedere ex cognitione personarum tanquam ex obiecto primario, vel secundario. Ratio autem dubitandi est, quia non videtur dici posse, obiectum primarium, quia illa intellectio necessario terminatur prius obiectiue ad diuinitatem, quam ad relationes, quia essentia est ratio cognoscendi relationes. Vnde intellectio illa, prout essentialis præintelligitur relationibus, vt sæpe dictum est, ergo vt sic terminatur solum ad diuinitatem in ratione obiecti cogniti, ergo primarium obiectum eius est sola diuinitas. Dicitur est autem in superioribus, per eandem essentialem intelligentiam, prout est in Patre, produci Verbum, ergo producit Verbum ex cognitione soli essentia, vt primarij obiecti, Personarum autem vt secundarij. Quod si hanc partem tueamur, videmur reincidere in Scoti opinionem, quod Verbum non per se, sed concomitater procedat ex cognitione personarum. Quid enim est secundario, nisi concomitater, & quasi accidentario?

1. *Primum dubium*

Respondeo, interrogationem hanc non pertinere specialiter ad productionem Verbi diuini, vt productio est, sed ad actum intelligendi Dei, vt actus intelligendi est, eo enim modo, quo actus ille in ratione cognitionis attingit personas, vt representatas, & cognitas per illum: eodem modo est ratio producendi Verbum, adiuncta conditione necessaria ex parte paternitatis. De ipso vero actu intelligendo vt sic, dicendum est, non concomitater, sed per se, & quasi vnico simplicissimo intuitu attingere essentiam, & relationes. Concomitantia enim esset, si in illo actu intelligeremus duos ratione distinctos cum fundamento in re, per duas habitudines, vnam ad essentiam, & alteram ad personas: ita vt vnus formaliter in alio non includatur secundum

2. *Explicatur dubium*

no fros

nostros conceptus, sed per se vnusquisque constituitur in ordine ad suum obiectum, licet vnus intelligatur resultare ex altero, & hac ratione actus ille, vt in se est, dicatur primario terminari ad essentiam, & secundo ad relationes. At hic modus concomitantia verus non est, quia essentia Dei ita est in re ipsa connexa cum relationibus, non solum in ratione entis per simplicissimam identitatem, sed etiam in ratione obiecti intelligibilis, per essentialem ordinem ad illas relationes, vt non possit, prout est, in se videri, nedum comprehendi, quia actus ille, quo videtur, & comprehenditur, attingendo ipsam Deitatem, eadem quasi intuitu, & respectu attingit etiam personas. Et hoc satis est, vt non tantum concomitanter, sed etiam per se, ac formaliter, & essentialiter illa intellectio, eo ipso, quod est cognitio essentia, sit etiam cognitio personarum. Quamuis enim fortasse verum sit, diuinitatē ipsam esse rationem attingendi, & cognoscendi personas, non tamen per actum ratione distinctum, sed eodem omnino.

3. Vnde licet concedamus, illum actum intelligendi vt essentialem prius ratione esse in hoc DEO, quam in personis: nihilominus dicendum est, hunc Deum per illum actum cognoscere non tantum diuinitatem, & substantiam essentialem, sed etiam personalem, quia per illum perfecte comprehendit, & intuetur suam naturam, prout in se est. Quod si nos præcindimus illum actum in hoc DEO vt terminatum obiectiue ad eundem Deum, sic præcisum, & abstractum à personis: non est quia intelligimus, eundem actum etiam, vt existentem in hoc Deo non attingere personalitates obiectiue. Sic enim esset abstractio negatiua, & in ea esset falsitas, & mendacium, solum ergo ex parte nostra præcindere possumus, considerando vnum, & non considerando aliud, quia illud, quod sic abstractimus, non prout in se est, sed confuse tantum cognoscimus per illum actum. Quocirca licet personalitates non sint de essentia diuinitatis, vt supra diximus: nihilominus est de essentia intellectio- nis essentialis Dei, attingere personalitates in ratione obiecti cogniti, quia de essentia eius est, esse comprehensionem diuinitatis, comprehensio autem totum hoc complectitur. Dices: Qui fieri potest, vt personæ videantur per intellectio- nem essentialem prius ratione, quam producantur, & consequenter prius ratione, quam existant? Respondetur, quia visio illa nec sumitur ab illo obiecto quasi secundario, sed ex vi essentia haberi potest, nec ex parte termini supponitur necessario actualis existentia ad visionem intuitiuam pro omni signo rationis, sed potest esse prior existentia visionis, quam re visæ. Nam si Deus potest intueri futuras creaturas prius duratione. Imo æternitate, quam ipsæ existant, cur non poterit Deus vt sic, videre personas prius ratione, vel origine, quam producantur: Totumq; hoc ex tertio dubio fiet clarus.

4. *Resolutio
dubij.*

Iuxta hanc ergo doctrinam formaliter respondendo ad dubium propositum, sub distinctione dicendum est, si illud primario, & secundo, sumantur ex parte actus, sic Verbum primario, & per se produci per cognitionem personarum, quia ille actus intelligendi, quo producit, essentialiter, ac subinde per se primo habet, quod sit cognitio, non tantum essentia, sed etiam personarum. Et ita constat non concomitanter, sed per se, ac formaliter procedere Verbum ex cognitione personarum. Si vero illæ voces sumantur ex parte obiecti, sic non est inconueniens concedere relationes non ita primario pertinere ad obiectum illius intellectio- nis, sicut diuinitatem ipsam, quod bene suadet illa ratio, quia diuinitas est quasi medium & ratio attingendi relationes. Sicut etiam ad ipsum esse Dei non æque primo, nec ita essentialiter comparantur relationes,

sicut essentia, licet esse DEI simplicissimum sit, ita ex parte obiecti non æque primo comparantur essentia, & relationes ad intellectio- nem Dei, licet illa simplicissima sit. Quamuis autem hoc modo dicamus, Verbum procedere ex cognitione personarum, tanquam ex cognitione obiecti aliquo modo secundarij, non inde bene inferitur, concomitanter tantum, & non per se produci ex cognitione personarum. Quia concomitantia dicit pluralitatem actuum sese concomitantium cum proportionem, id est, vel secundum rem, vel secundum rationem. Hic autem non sunt plures actus, vt declaratum est, sed pluralitas est in obiectis, & in eis non est sola concomitantia, sed ordo per se, quatenus vnus est ratio cognoscendi aliud, quod sine illo cognosci non potest, extrinseca ratione, & quasi habitu sine sua, & non solum propter identitatem, aut concomitantiam ex parte actus, vt satis declaratum est, & in sequentibus necessarium erit fere similia attingere.

Secundum dubium est, an possit dici, Verbum esse principium suæ processio- nis, & similiter, an Spiritus sanctus dici possit principium productionis Verbi. Et dubitandi ratio est, quia obiectum cognitum solet esse principium cognitionis, & termini eius. Diximus autem, Verbum, & Spiritum sanctum esse obiectum cognitum per eam cognitionem, per quam producit Verbum, sunt ergo principium eius. At hoc plane absurdum est, vt recte dicebat Scotus, quia nec vna persona potest esse principium sui ipsius, nec persona procedens potest esse principium personæ producentis ipsam.

Dico ergo nullo modo id admittendum esse, vt ratio proxime facta euidenter probat. Nequid sequitur ex superiori doctrina. Quia vel est sermo de principio quod, vel quo. De priori clarum est, obiectum cognitum non semper esse principium quod cognitionis, vel termini per illam producti, nam in visione beatifica Deus est obiectum cognitum, & tamen non est principium, quod proxime producit illam visionem, sed beatus, & in multis alijs fieri potest inductio. Et ratio est, quia de ratione obiecti cogniti, vt sic, ad summum est, quod sit aliquo modo ratio cognoscendi, vel producendi, non vero quod sit ipsum cognoscens, vel producens per cognitionem. Si vero sit sermo de principio quo, dicendum est, tunc solum rem cognitam esse principium quo cognitionis, aut Verbi, quando vel per se ipsam vnitur cognoscenti in ratione speciei intelligibilis, vel illius rei, quæ vicem eius gerit, quod alias dici solet, quando non solum est obiectum terminatum, sed etiam motuum, seu quando cognoscens cognitionem accipit à re cognita: nam si ex se illam habeat, non oportet, vt res cognita sit principium cognitionis eius, & consequenter nec Verbi eius. Ita vero se habet æternus Pater respectu Verbi, & Spiritus sancti: non enim ab eis accipit cognitionem, nec virtutem, aut quasi speciem ad cognoscendum, nec filiatio, aut processio per se quasi vnuntur Patri, vt sint illi ratio cognoscendi personas Filij, & Spiritus sancti, vt tales sunt, sed ipse Pater ex vi suæ diuinitatis totum hoc habet, & ideo ad eius cognitionem non comparantur, vt obiectum motuum, sed tantum vt terminatum. Ac propterea nullo modo sunt principium Verbi, etiam si Verbum ex illorum cognitione procedat.

Ex quo obiter infero, etiam in ipso Patre paternitatem non concurrere, nostro modo intelligendi, per modum obiecti motui, seu speciei intelligibilis ad eam cognitionem, per quam producit Verbum, etiam vt est ipse Pater cognoscens. Probatur. Quia tota virtus, & tota quasi species ad illam cognitionem est sola diuinitas vt sic, non ergo Pater.

Paternitas. Antecedens patet, quia Filius eadem omnino cognitione cognoscit Patrem, qua Pater seipsum, & eodem intellegitur: ergo eadem quasi specie intelligibili: Filius autem ex vi suæ diuinitatis Patrem cognoscit, & idem est de Spiritu Sancto. Neque enim fingi aut intelligi potest, quod Paternitas, quæ ab illis realiter distinguitur, illis deseruiat per modum speciei intelligibilis. Ratio vero est, quia diuinitas eminenter continet perfectiones omnium relationum, vt supra dixi, & ideo per se est sufficiens ratio cognoscendi illas. Denique, quia etiam respectu Patris propria relatio seu Paternitas est veluti secundarium obiectum respectu cognitionis suæ essentialis: nam ex comprehensione huius illam etiam consequenter cognoscit. Quando autem aliquid hoc modo cognoscitur, principium cognoscendi primarium obiectum est sufficiens ratio cognoscendi secundarium. Atque ita in presenti sola diuinitas est sufficiens ratio comprehensionis suæ, quæ secundum rationem potest prius intelligi in hoc Deo vt præciso à personis: nam omnis perfectio essentialis in eo præintelligi potest. Et, vt supra dicebam, per illam intellectionem, vt sic, cognoscuntur relationes, quamuis ipsæ relationes nullo modo, etiam secundum rationem sint principia talis cognitionis, sed solum res cognita. Quocirca, cum Paternitas possit dupliciter considerari, scilicet, & vt proprietates constituens talem personam, & vt quoddam obiectum cognitum: priori modo concurret aliquo modo vt principium ad productionem Verbi, id est, tanquam conditio necessaria, quæ in tali persona supponi debet: posteriori autem modo non concurret vt principium, sed solum vt terminus secundario cognitum.

illo signo intueatur Verbum, vt productum à se, Spiritum S. autem vt à se & Verbo.

Dicunt vero aliqui, esto verum sit, Patrem intuitiue cognoscere Spiritum S. tamen in illo signo non cognoscere illum vt productum, sed vt producendum, neque vt existentem, sed vt futurum. Veruntamen neque hic modus loquendi absolute placet, quia in illo obiecto non est propria futuritio, sed necessaria presentia. Dicit tamen potest, à nobis pro illo signo apprehendi instar futuri, quia imperfecte cognoscimus, & apprehendimus illa signa, ac si in vno signo esset cognitio, in quo nondum est existentia obiecti, quod reuera ita non est, quia prioritas originis non est prioritas in quo, sed à quo, & vt sæpe dixi, non excludit facultatem omnimodam in existentia & cognitione. Cum ergo Pater producat Verbum suum ex cognitione eiusdem Verbi, & Spir. Sancti illos intuitiue cognoscit, quia videt illos vt entia simpliciter necessaria, ac proinde vt existentia simul in ipsa æternitate, licet cum habitudine originis, quæ non obstat intuitiue cognitioni.

Quartum ac præcipuum dubium tactum in argumentis superioris capituli erat, an sequatur, Verbum diuinum esse imaginem vel sui ipsius, vel Spiritus S. Sed hoc dubium supponit multa dicenda in capite septimo, & ideo postea melius tractabitur. Nunc breuiter dicimus, neutrum illorum sequi, quod ibi ostendemus.

CAPVT VI.

Verbum Verbum diuinum procedat ex cognitione creaturarum possibilium.

In hoc puncto clarior, quam in præcedenti est sententia Scoti, negantis procedere Verbum diuinum ex creaturarum cognitione siue futurarum, siue possibilium. Ita docet Scotus in 1. distinct. 2. quæstione 7. & sumitur ex distinctione trigesima secunda, quæstione prima, idem in 2. distinctio. 1. quæstione 1. & quodlibet. decimo quarto. §. Hic intelligendum est, Eandem sententiam sequitur eius Schola, & ex modernis Expositoribus Diui Thomæ aliqui eam constantiter defendunt.

Fundamenta afferuntur multa, omnia tamen ad hoc principium reuocantur, quod in Patre prius secundum naturam esse producere Filium, quam cognoscere creaturas etiam possibles: ergo fieri non potest, vt Verbum procedat ex cognitione creaturarum, quia non procedit ex aliquo posteriori se. Antecedens probatur primo, quia respectu paternæ cognitionis creaturæ sunt secundarium obiectum: cognitio autem prius natura terminatur ad primarium obiectum, quam ad secundarium, ergo Pater prius natura cognoscit se, quam creaturas, ergo prius etiã natura producit Verbum, quam cognoscat creaturas. Probatur hæc vltima consequentia, quia illa cognitio sic præcise spectata est simpliciter infinita: ergo fecundissima, cum supponatur prior origine. Item illa est sufficiens beatitudo Patris, non enim fit beatus cognoscendo creaturas: ergo est etiam sufficiens, vt ex vi illius habeat consortium Verbi, & Filij eadem beatitudine.

Quia vero hæc ratio quoad prioritatem nature videtur supponere distinctionem ex natura rei inter diuinam attributa, & quoad reliqua videtur posse instari in cognitione personarum, ideo augetur aliter difficultas. Quia creaturæ non solum sunt obiectum secundarium, sed etiam sunt obiectum quasi accidentarium, in quo multum differunt à cognitione personarum. Declaro assumptum primo, quia cognitio creaturarum etiam possibilium, non est necessaria Deo ad consummatam perfectionem suam: nullo enim modo indiget creaturis, etiam vt obiectis, ad suam

7. Dubium

8. Productio Verbi est ex cognitione creaturarum possibilium.

9.

10.

2. Fundam.

3. Secundum.

suam perfectionem, nam hoc esset imperfectio in ipso. Secundo, quia non tanta necessitate creaturae sunt possibiles, quanta Deus est actu, & quanta Verbum producit, ergo sunt quasi per accidens respectu Dei, & comprehensionis, quam de se habet. Ex quo ulterius sequitur, cognitionem primarij obiecti posse dici priorem natura, quam huius secundarij, non ob distinctionem à parte rei inter cognitiones, sed ob distinctionem, & independentiam vnius ab alio. Hinc enim resultat illa prioritas naturae, quae dicitur esse in subsistendi consequentia. Quae in hunc modum confirmatur explicando argumentum. Nam si per impossibile, creaturae non essent possibiles, nihilominus Pater esset, & se perfectissime cognosceret, & consequenter Verbum etiam adaequatum produceret, quia in nullo pèdet à creaturis: ergo signum est Verbum nunc produci sine vlla quasi dependentia à cognitione creaturarum, quamuis concomitanter illa cognoscantur.

^{4.}
2. *Opinio affirmans.*
Nihilominus secunda sententia affirmat, Verbum, procedere ex sententia simplicis intelligentiae creaturarum possibilium. Quam sine dubio tenet Diuus Thomas 1. parte, quaestione 34. articulo 1. ad 3. vbi quoad hoc eodem modo loquitur de processione Verbi ex creaturarum cognitione, & personarum. Idem sumitur ex articulo 2. & 3. & ex quaestione 4. de veritate, articulo 5. Tenet Caietanus 1. part. supra, & Torres quaestione 27. articulo 3. in fine, & fere alij oppositores his locis. Idem sentit Ferrar. 4. contra Gentiles, capite 13. licet de ordine rationis inter cognitionem creaturarum in Verbo, & productionem Verbi, specialem habeat opinionem, de qua in capite 8. dicam. Tenet etiam Gabriel in 1. distinctio. 27. quaest. 3. articulo 3. dub. 1. Et sumitur ex ajs Theologis ibi, & vbi cumque disputant de scientia Dei, vt infra declarabo.

^{5.}
Probatio ex August.
Atque haec sententia mihi etiam magis probatur, quam probo primo ex Diuo Augustino libro 15. de Trinitate, capite 13. & 14. vbi inter alia dicit, *Verbum diuinum esse de omnibus, quae sunt in scientia Dei. nam si aliquid minus esset in Verbo, quam in scientia, non esset Verbum adaequatum.* Potest autem hoc testimonium infirmari ex eo, quod nimium probare videtur, quia Augustinus etiam de scientia futurorum loquitur, sed hoc, vt statim declarabo, non obstat, quia satis est, quod Verbum procedat ex scientia, quae est futurorum, quamuis non procedat illa, vt est futurorum. Ad illud autem prius necesse est, vt procedat ex scientia creaturarum ipsarum, vt possibiles sunt. Hanc etiam sententiam indicauit idem Augustinus libro vnde cimo confessionum, cap. 7. dicens. *Verbum sempiternum dicitur, & eo sempiternum dicitur omnia.* Sic etiam sentit Anselmus in Monologio à cap. 28. vsque ad 42. ostendens Deum vnicò verbo sua omnia dicere, quod dicit esse perfectissimum, & verissimum respectu omnium creaturarum. Et in capite 30. declarat, illud Verbum non requirere futuras creaturas, sed simpliciter representare creaturas.

^{6.}
Aliqui tamen interpretantur Anselmum, vt loquatur de creaturis, non prout in se sunt: neque vt cognoscuntur possibiles, sed prout sunt eminenter in Deo, & referunt hoc testimonium pro contraria sententia, quia ibi capite trigesimo primo, & trigesimo secundo dicit, *Verbum diuinum non esse verbum creaturarum.* Sed re vera expositio est contra mentem Anselm. nam cap. 29. ait, *illas creaturas, quae dicuntur in Verbo esse ad imitationem eius,* quod non est verum de creaturis prout eminentes sunt in Deo, sed prout in se sunt, vel esse possunt. Item quia dicere creaturas, prout sunt in Deo, nihil aliud est, quam dicere Deum ipsum, Anselmus autem dicit illo Verbo non tantum dici Deum, sed etiam creaturas. Deniq; quado Deus dicitur cognoscere non tantum se, sed etiam creaturas, necessario debet intelligi de creaturis, prout distinguuntur à Deo, Anselmus autem docet eo-

dem modo procedere Verbum representatiuum creaturarum, sicut creaturae cognoscuntur à Deo. Quod autem recusat appellare Verbum illud Verbum creaturarum, exponit D. Thom. dicta q. 4. de verit. articulo 5. ad 2. ideo esse, quia Verbum illud non est à creaturis, non verò quia non fit de creaturis. Itaque sensus est, non esse Verbum, quod trahat originem à creaturis, quamuis fit Verbum representans illas ex vi suae processiois. Vel etiam noluit Anselmus vocare Verbum creaturarum, quia per se primo non procedit ad representandas illas, sed secundo, & veluti consecutione quadam. Quod etiam Diuus Thom. in illo articulo quinto vocauit representare illas per accidens, non quia hoc proprie accidit illi Verbo, sed quia non est de primaria ratione eius, vt explicabimus. Quantum verò spectat ad hanc locutionem, non est inconueniens, vocare illud Verbum creaturarum, sicut scientiam Dei vocamus scientiam creaturarum. Et ita passim loquitur Sanctus Augustinus. An verò idem dicendum sit de imagine, dicam postea.

Ratio communis, ad probandam hanc sententiam, est, quia Verbum diuinum procedit ex cognitione comprehensiu diuinitatis, sed talis cognitio est etiam comprehensio omnium creaturarum possibilem, ergo procedit ex earum cognitione. Consequenter patet ex dictis capite precedente: simili enim illatione concludimus, Verbum procedere ex cognitione personarum, non tantum materialiter, & concomitanter, sed per se & formaliter. Maior verò est per se nota: minor autem est communis sententia Theologorum dicentium, Deum cognoscere omnia in seipso tanquam in prima causa, quia comprehendendo se, & omnipotentiam suam, necessario comprehendit omnes creaturas. Et ideo è contrario dicit, creaturam videntem Deum posse quidem videre in eo aliquas creaturas, tanquam in causis: non tamen omnes. Quia comprehenderet causam. Quae constat ex 1. parte, quaest. 12. & 14. & ex Theologis in 1. dist. 35. & in 4. distinct. 49. Quamuis enim non omnes ita sentiant, tam grauiore & plures id docent praesertim Diuus Thomas, & Discipuli eius, & sine dubio quoad principale fundamentum est doctrina Dionysij & Augustini, vt supra Tractatu 1. libro 1. vilum est.

Vt autem vis huius rationis melius intelligatur, & occurramus responsionibus, simulque fundamta contrariae sententiae diluamus, aduerto, tribus modis posse à nobis concipi Deum per scientiam suam, & sui, cognoscere creaturas possibiles. Primo per eundem omnino actum re & ratione, prout terminatum ad adaequatum obiectum suum, tam primum, quam secundarium. Et in hoc sensu videntur locuti Theologi, qui asserunt, Deum comprehendendo se, necessario etiam comprehendere creaturas, quia ille actus vt perfecte terminetur ad primum obiectum formaliter includit, ac necessario postulat extensionem, & quasi terminationem ad secundarium obiectum. Et hic modus tribuendi Deo scientiam creaturarum possibilem, est sine dubio valde consentaneus communi doctrinae, quam supponit ex Dionysio, Augustino, Diuo Thom. & alijs. Est etiam valde conformis diuinae perfectioni, & simplicitati, ad quam spectat cognoscere perfecte omnes effectus in sua causa. Quod tanto simplicius, & perfectius fit, quando ex vi vnius formalis in actus re & ratione eiusdem, quo causa comprehenditur, manifestantur omnes effectus in illa eminenter contenti, manifestantur, inquam, non solum quoad ipsam eminentiam (hoc enim non esset cognoscere effectus) sed etiam quoad ipsos effectus participabiles à tali causa.

Declarari etiam potest ex cognitione potentiae, & obiecti in creaturis. Nam cognitio potentiae, si

perfe-

perfecta sit, & presertim comprehensiva, necessario debet attingere obiectum non alia cognitione re, vel ratione distincta, sed se ipsa formaliter, quia propter connexionem illarum rerum non potest ad vnam primario, & perfecte terminari, quin transeat ad aliam. Sic ergo Deus comprehendendo se, comprehendit omnipotentiam suam, & ideo necessario illa comprehensio transit ad creaturas, vt possibiles. Potest quidem assignari differentia, quia potentia creata dicit transcendentalem habitudinem ad obiectum, à quo speciem sortitur, quod de diuina potentia dici non potest. Veruntamen non oportet connexionem inter obiectum, & potentiam quoad cognosci ex eadem ratione oriri: sed quod in creaturis facit habitudo potentia ad obiectum: in Deo potest efficere eminentialis continentia effectuum in potentia, & essentialia dependentia a creaturarum possibilitum à creatrice essentia.

10. *Secundus modus declarandi scientiam Dei.*

Sic ergo explicata cognitione creaturarum in Deo, manifestum est ex ratione facta, Verbum, quod producit, ex comprehensiva cognitione essentia, consequenter etiam produci ex simplici intelligentia creaturarum. Neque esse aliquid verum intrans naturam, in quo illa cognitio prius terminatur ad essentiam, quam ad creaturas possibiles. Quia licet essentia sit primarium obiectum, & ratio cognoscendi creaturas, tamen propter connexionem vnicuique simplici intuitu cognoscuntur & essentia, & creatura in ipsa. Sicut beatus videns Deum eadem simplici actione, & attentione (vt sic rem declarare) videt Deum, & res in ipso, & simul format verbum ita representans essentiam DEI, vt etiam representet creaturas in ipsa. Et ita facile soluentur fundamenta contrariae sententiae, praeter illud, quod est de necessitate creaturarum possibilitum, de quo statim dicam.

11. Secundo modo potest intelligi, Deum cognoscere creaturas ex cognitione suae essentiae, non tamen eodem actu, seu eadem tendentia intellectus secundum rationem, sed veluti duobus actibus ratione distinctis, quorum vnus sit ratio alterius, sicut in nobis ex cogitatione causae, si perfecta sit, oritur statim cognitio effectus, hac tamen interueniente differentia, quod in nobis actus illi sunt realiter distincti, & vnus ab altero vere, & realiter causatur, & inter dum non sine temporis successione (in quo forte ratio discursus consistit) in Deo autem est simplici, & eminenti modo, per omnimodam identitatem realem, cum distinctione tamen virtuali, secundum hunc explicandi modum. Et ex hac suppositione, & declaratione diuinae essentiae videtur procedere contraria opinio.

12. Veruntamen si etiam duplici ratione mihi displicet illa opinio. Primò, quia non approbo hunc modum explicandi scientiam Dei erga creaturas, quia nec virtuales discursus in Deo admitto, sed simplicissimum modum cognoscendi effectus in causa. Deinde quia non video, cur posita scientia illo modo, non sit etiam ponendum Verbum productum ex tota illa, vt vtramque rationem includit, vt ita Verbum sit adequatum diuinae scientiae, sicut Augustinus dixit, & perfectio illius Verbi postulat. Et declaratur in hunc modum, quia iuxta illam sententiam duplex est in Deo scientia ratione distincta, vna sui, & alia creaturarum, & vnaqueque illarum dicit perfectionem formalem necessario conuenientem DEO, & ratione distinctam ab altera, pertinentemque ad attributa essentialia. Ergo illa scientia secundum vtramque rationem est productiua, seu ratio sufficiens producendi Verbum: ergo sicut illa est in re vna, & ratione duplex, ita per illam producit vnum Verbum adequatum in re, quod sit Verbum & DEI, & creaturarum secundum distinctionem rationis. Probatur prior consequentia (reliqua enim clara sunt) quia

Suarez: de Deo trinuno.

etiam illa scientia diuina, vt est scientia creaturarum est infinita quaedam perfectio, & consequenter actus intelligendi infinitus, & ideo necessarius, cum pertineat ad essentialem Dei perfectionem, & de se prius origine continens Patri: ergo est fecundus ad productionem Verbi.

13. Quocirca, licet iuxta hunc modum explicandi scientiam Dei intelligi possit scientia illa prius ratione terminata ad essentiam, quam ad creaturas, & consequenter intelligi possit Verbum, vt productum per illum in illo priori terminatam solum ad essentiam: tamen sicut hoc modo non concipitur adaequate tota scientia Dei, ita nec Verbum adaequate productum, & ideo non sequitur in re ipsa non produci ex scientia creaturarum, quia consequenter intelligendum est, in secundo signo rationis, quasi adaequate compleri productionem eius. Qui modus concipiendi, & loquendi nullam ingerit difficultatem, nec est, quod illud prius, & posterius aliquem decipiat, quia haec signa, seu instantia rationis non ponunt prioritatem. in qua vere vnum sit prius altero, sed solum explicat rationes varias in eadem simplicissima re cõtentas: & ita facile expediuntur fundamenta contraria. Solum superest explicandum, quomodo scientia creaturarum in Deo tam necessaria sit, sicut ipsum Verbum diuinum, quod statim praestabo.

14. Tertio modo potest intelligi scientia creaturarum in Deo ita, vt non sit per cognitionem illarum in essentia diuina tanquam in causa, nec per cognitionem illarum ex cognitione diuinitatis tanquam ex cognitione causae: neque etiam ita, vt haec duplex scientia sit in DEO duplex perfectio ratione distincta: sed solum per simplicem representationem ipsarum creaturarum, quae in DEO vltra cognitionem sui nullam realem perfectionem addat: sed solum respectum rationis ad creaturas. Declaratur exemplo scientiae simplicis intelligentiae, & visionis, distinguuntur enim in Deo ratione, non verò tanquam perfectiones reales ratione distinctae, sed solum per respectum rationis, qui nostro modo intelligendi consurgit in illa scientia, quae erat simplicis intelligentiae, eo ipso, quod obiectum eius futurum est, & comparato illo respectu iam est scientia visionis, sine vlla additione reali. Ita ergo in praesenti concipere possumus diuinam scientiam, vt terminatam ad solam essentiam DEI tanquam ad rem omnino absolutam, & simul etiam ad relationes ad intra, & in hoc solo necessario consistere perfectionem realem eius, & ad comprehensionem illius obiecti non indigere cognitione alicuius rei extra se. Et nihilominus eo ipso, quod creaturae possibiles sunt, habere illam scientiam vim representandi illas, & consurgere in ipsa respectum rationis ad tale obiectum, per quem constituitur in esse scientiae creaturarum. Vnde sit, vt hic respectus minus necessariè, & quasi accidentalitè Deo conueniat, ac propterea illa scientia sub ea ratione non sit Verbi diuini productiua. Et iuxta hunc modum explicandi scientiam diuinam circa creaturas possibiles, videntur aliqui moderni auctores defendere priorem sententiam.

15. Mihi autem in primis difficile videtur illud fundamentum. Primò, quia scientia creaturarum sic explicata non videtur esse perfectissima, qualis Deo attribui debet, quia non est cognitio effectuum in causa, vel ex causa: haec autem est perfectissima. Secundò, quia vix potest intelligi, quod diuina scientia post representationem (vt ita dicam) ipsius DEI tanquam obiecti intelligibilis, representet verè, & realiter omnes creaturas possibiles, & non propter connexionem cum essentia sua, & non sese propter perfectionem suam, & tamen quod hoc nihil perfectionis realis dicat in illa scientia, cum ex suo genere scientia cuiuscumque obiecti scibilis dicat perfectionem simpliciter. Nec in hoc est simile,

Quod assertur de scientia visionis: nā hęc supponit scientiam simplicis intelligentiæ earundem omnino rerum, vt possibilem, & idē mirum non est, quod illa eadem res eo ipso, quod futura sunt, repræsententur per eandem scientiam immutatam. Hic autem non supponitur scientia eiusdem rei vltimo modo, neq; etiam alterius rei, in qua cognoscantur creaturæ possibiles: & idē vix potest intelligi illa veluti extensio scientiæ sine perfectione reali secundum rationem distincta. Præsertim, quia in scientia visionis ratione cogimur ad illam dicto modo explicandam, propter immutabilitatem diuinæ scientiæ, hic autem nulla est ratio, propter quam hoc asserendum sit, neq; id pertinet ad diuinam perfectionem. Cur ergo obscurorem reddemus modum explicandi scientiam illam?

16. Adde verò vltius, etiam admissio illo modo, nihil esse, cur negemus, Verbum procedere ex scientia creaturarum. Quia etiam illa scientia est simpliciter necessaria non solum in se, sed etiam vt actu repræsentans creaturas, hoc autem solum est produci ex cognitione creaturarum. Consequentia patet ex illo principio, quod hoc Verbum est adæquatum illi scientiæ, vt sæpe dixi ex Augustino, & idem habet Athanasius in epistola de decretis Nicænæ synodi, & inde probat vnitatem illius Verbi, quam rationem nos supra declarauimus. Antecedens verò patet, quia illa scientia Dei necessario repræsentat, quidquid est repræsentabile, sed creaturæ possibiles supponuntur naturaliter repræsentabiles per scientiam, ergo necessario repræsentantur per illam scientiam.

17. Dicitur fortasse, scientiam illam Dei necessario repræsentare creaturas, vt possibiles, sed non tam necessario, ac Pater producit Verbum suum, atque hoc satis esse, vt Verbum non procedat ex illa scientia vt repræsentante creaturas possibiles. Sed contra primo, quia licet daremus hanc inæqualitatem in necessitate, nihilominus cum eadem proportione loquendum esset de Verbo, & scientia. Nam Verbum etiam repræsentat creaturas possibiles necessario, vt omnes fatentur, & est per se notum ex illo principio, quod est Verbum adæquatum. Vnde hęc repræsentationem habet ex vi suæ processionsis, quia ex vi illius totam scientiam Dei habet, secundum absolutum esse illius. Ad quod necessario sequitur repræsentatio creaturarum tanta necessitate, quanta illa sunt possibiles. Ergo accommodando singula singulis, sicut in scientia distinguuntur illa duo, scilicet esse, & repræsentare creaturas, ita & in Verbo distinguenda sunt, ergo verbum quoad esse procedit ex scientia, vt est, & quoad repræsentationem creaturarum ex cognitione illarum.

18. Adhuc etiam vltius addo, non minus necessario scientiam Dei repræsentare creaturas vt possibiles, quam procedat Verbum à Patre. Probat, quia illa scientia est prior origine in Patre, non solum secundum se, & absolute spectata, sed etiam vt actu repræsentans creaturas possibiles. Quod ita ostendo: nam creaturæ, vt sint possibiles, non pendunt per se à Verbo, vt Verbum est, sed à Deo vt sic, & ab omnipotentia eius, quæ est prior origine in Patre, ergo etiam possibilitas creaturarum secundum se est, vt ita dicam, origine prior: ergo etiam actualis repræsentatio earum in scientia Patris est prior origine, ergo illa repræsentatio est tam necessaria, ac Verbi emanatio, quæ est origine posterior. Quia si illa repræsentatio est simpliciter necessaria, & independens ab emanatione Verbi, & prior illa saltem prioritate originis: nihil ob stare potest, quominus sit æque necessaria. Et consequenter ex eadem prioritate concluditur, Verbum produci per illam scientiam vt iam actu repræsentantem creaturas possibiles.

19. Sed aiunt, vt creaturæ sint possibiles per omnipotentiam Dei, supponi ex parte illarum quædam pos-

sibilitatem obiectiuam, quæ solet vocari non repugnancia, quæ non est in illis tam necessaria, sicut est Verbi existentia, sed contra, qui vel creaturæ habet hanc qualem cunctis possibilitatem ex Deo, seu ex diuinis ideis: vel habent quasi ex se sine dependentia à Deo. Priori modo necessariam habent illam possibilitatem quasi ex necessaria denominatione, vel coniunctione cum ideis diuinis, & ex hac parte non minus necessariam habent illam, quam Verbum existat, & alioqui habent illam, cum prioritate originis respectu Verbi, vt explicauimus. Si autem posteriori modo concipiatur illa non repugnancia ex parte creaturarum, plane est tam necessaria in sua negatione, sicut Verbum in suo esse actuali, quia est sine dependentia ab alio in illa non repugnancia. Tota autem necessitas Dei est necessitas independentiæ, ergo in hoc est æqualitas. Neq; hoc est inconueniens, quia non est æqualitas in repositiua, sed in negatione quadam.

Et hinc facile patet responsio ad totum fundamentum contrariorum. Ad illam verò conditionalem, in qua fit magna vis si creatura non esset possibilis, Verbum nihilominus esset perfectum. Respondet rectè Caietanus, dato antecedenti, non rectè inferri, de facto nõ procedere Verbum ex scientia creaturarum. Sicut è contrario dicere quis potest, licet Verbum non produceretur, creaturas esse posse, quia non pendunt per se à Verbo, vt talis persona est, quantum est ex parte sua. Et tamen non sequitur, quod de facto non producantur per Verbum, quia licet ex parte creaturarum non esset necessarium Verbum productum, ex parte Dei necessarium est. Ita ergo è contrario dici potest, quamuis ex parte Verbi præcise considerari non sit necessaria possibilitas, vel non repugnancia creaturarum: tamen quia alias per se necessaria est, idē illa posita per modum termini relationis, necessarium omnino esse, vt Verbum producat ex scientia actu repræsentante ipsas creaturas. Deinde addi potest, posita illa hypothesi impossibili, Verbum fore æque perfectum comparatiue (vt ita loquar) id est, tam perfectum, quantum esset tunc scientia Dei. Absolute tamen, nec scientia Dei esset tam perfecta, nec Deus ipse, quia non esset omnipotens. Quod si dicas, non supponi impotentiam ex parte creaturarum, sed tolli possibilitatem non repugnanciam ex parte creaturarum. Respondeo, tam impossibile esse hoc posterius, sicut illud, & non posse tolli illam possibilitatem ex parte creaturarum, quin tollatur à Deo positiua perfectio omnipotentia, ac subinde scientia, & totius diuini esse.

Concludo igitur ex dictis, Verbum diuinum simpliciter procedere ex cognitione creaturarum, vt possibilem, ac proinde Verbum diuinum ex vi suæ processionsis dicere, non tantum respectum ad Patrem, sed etiam ad creaturas, & in vniuersum res necessario cognititas à Deo. Quod docuit D. Thom. in illa quæst. 34. & sequuntur omnes eius discipuli, & sumitur etiam ex Augustino, dict. lib. 7. de Trinitate à principio, & lib. etiam 15. Ratio autem est, quia Verbum per se primo dicit ordinem ad res cognititas tanquam repræsentans eas, cum ergo inter eas comprehendantur creaturæ, vt ostensum est, ad illas dicitur similem respectum. Cuius oppositum significat Gabriel in 1. distinctione, 27. quæst. 3. artic. 3. dub. 1. sed in re non contradicit. Solum enim intendit, respectum non esse realem, quod nos fatemur, & est per se clarum. Loquimur ergo de respectu rationis, & de hoc non formaliter, sic enim à ratione fingitur, sed fundamentaliter, quia repræsentatio à nobis non concipitur, nisi per modum respectus.

Sed contra. Ergo hic respectus est proprius Verbi, quia conueniet illi ex vi suæ processionsis: ergo conueniet illi ratione suæ proprietatis personalis, & non ratione essentie: nam ea, quæ sunt propria, non conueniunt ex ratione communi, sed ex particulari.

16. Tam necessario creaturæ repræsentantur in Verbo sicut in scientia Dei.

18. Tam necessario repræsentantur creaturæ possibiles, sicut Verbum produciuntur.

19. Obiectioni o. e. u. t. t. s. s. p.

26. Ad hanc mentem creaturæ sunt.

21. vt Respondeo.

21. Respondeo.

STYLA
IN
D.

consequens autem est falsum, ergo. Propter hoc Aureolus in 1. dist. 27. ut refert etiam Capreolus ad argumenta contra quintam conclusionem concedit, respectum hunc conuenire verbo ratione suae proprietatis, & non ratione essentiae. Oppositum autem D. Thom. d. q. 3. ar. 3. ad 1. & ibi Caiet. & alij, Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 13. Capreolus supra, atque ibidem etiam Scot. quaest. 3. Qui dicunt praesentationem rerum conuenire Verbo ratione essentiae, non ratione filiationis. Et ratio est, quia haec praesentatio est intellectualis, unde conuenit Verbo ratione ipsius actus intelligendi illi communicati: talis autem actus absolutum quid est, ut supra ostendi. Unde haec sententia vera est loquendo de propria forma, quae est ratio praesentandi. Propter argumentum autem factum addo ex D. Thoma in 1. dist. 27. quaest. 1. ar. 3. Aliud esse loqui de ratione formali praesentandi, aliud de modo habendi illam. Primum conuenit Verbo ratione essentiae, ut recte probatum est. Secundum autem conuenit ratione proprietatis. Unde praesentare intellectualiter creaturas, non est proprium verbi, sed commune omnibus personis, ut conuenit ratio facta, habere autem hanc praesentationem, ut communicatam ex vi suae formalis processions, est proprium Verbi, & ideo in hoc inuoluitur proprietatis eius. Et ita nulla est repugnancia, aut retractatio in D. Thom. quamuis oppositum Caiet. dixerit.

CAPVT VII.

An Verbum diuinum procedat ex scientia visionis, vel aliquo modo contingente creaturarum.

1. **S**upponimus: Deum ex aeternitate cognoscere res futuras secundum reales existentias, quas habiturae sunt, quam cognitionem scientiam visionis Theologi appellant, eamque ratione distinguunt a scientia simplicis intelligentiae. De hac ergo scientia sub hoc conceptu, & respectu loquimur, nam dicta in capit. superiori, solum de simplici intelligentia procedunt, ita enim semper locutus sumus. Nonnulli ergo Moderni docent. Verbum procedere ex diuina scientia etiam sub hoc respectu spectata, id est, ut attingit creaturas futuras in qualibet differentia temporis secundum existentias earum, & attribuit Diuo Thomae 1. part. quaest. 34. artic. 3. & quaest. 37. artic. 2. ad 3. quia his locis absolute docet, Verbum procedere ex cognitione omnium creaturarum, nihil distinguens inter cognitionem simplicem, vel visionis: nec inter creaturas, ut futuras: vel posibles. Fortius videtur hoc suaderi ex Augustino lib. octoginta trium quaestionum quaest. 63. Vbi sentit Verbum dicere respectum ad creaturas, ut faciendas. Ponderatque, ideo potius fuisse appellatum à Ioanne Verbum, quam rationem, quia ratio non dicit respectum ad res faciendas, sicut Verbum.

2. **A**tque hinc potest ratione suaderi haec sententia. Quia quidquid Verbum diuinum habet, ex sua processione habet, sed Verbum diuinum habet respectum ad creaturas existentes: non solum, ut fieri possunt, sed etiam ut fiunt, ergo habet totum hoc ex sua processione, ergo non solum procedit ex scientia simplicis intelligentiae, sed etiam visionis. Ut enim Verbum dicatur procedere ex aliqua scientia ab aliquo respectu, non oportet, quod totum suum esse habeat per illam scientiam, ut spectatam sub illo respectu: sed satis est, ut sub aliquo etiam respectu suo sit per illam cum proportione, & accommodando singula singulis. Et confirmatur applicando quandam rationem, qua supra utrebamur pro scientia simplicis intelligentiae. Dicebamus quod Suarez: De Deo trimo.

nim, quod licet scientia creaturarum, ut possibile non esset in Deo tanquam in causa, nec secundum proprium conceptum, diceret perfectionem, nec esset tam necessaria secundum illum respectum, sicut absoluta scientia Dei in se: nihilominus Verbum procederet ex illa scientia creaturarum, non ut per illam ut sic, haberet esse simpliciter, sed ut haberet praesentationem creaturarum: ergo idem dicendum cum proportione est de scientia visionis. Nam verbum (ut ita dicam) non tantum est Verbum simplicis intelligentiae, sed etiam visionis. Atque ita nihil obstat, quod scientia illa, ut sic, libera sit, quia non est libera quoad suam perfectionem realem, sed quoad illam terminationem: & eodem modo Verbum habet illum respectum contingenter, & non necessario.

Nihilominus simpliciter dicendum est, Verbum diuinum non procedere ex scientia creaturarum existentium ut sic, seu ex scientia visionis, aut libera vel contingente, ut talis est. Hoc tam certum existimauit Scotus locis citatis in praecedenti capite, ut oppositum intulerit tanquam manifestum absurdum, ut probaret suam sententiam ibi tractatam. Cui respondent Caietanus, & fere alij Thomistae ibidem citati, hanc etiam sententiam admittunt, & ideo negant illationem Scoti, nam re vera est longe diuersa ratio, ut statim dicam. Diuus autem Thomas licet indistincte locutus fuerit, tamen (si verba eius expendantur) satis indicat loqui de simplici, & necessaria scientia creaturarum, ut possibile, nam dicit, Verbum per illam scientiam procedere, ut expressiuium, & factiuium creaturarum (dicta quaest. 34. a. 3. in corpore, & ad vltimum) esse autem factiuium dicit solum respectum ad creaturas ut posibles: & in alio loco quaestionis 37. comparat in hoc processione Verbi, & amoris, at certum est, Spiritum sanctum non procedere ex amore libero creaturarum, ut infra videbimus, ergo nec Verbum ex scientia libera, qualis est scientia visionis, ut talis est.

3. **R**atione probatur, quia Verbi processio, ut est realis productio, est simpliciter: & omnimodo necessaria: at scientia visionis, ut talis est, non est necessaria, sed ita contingens, ut potuerit non esse in DEO absolute loquendo, ergo non procedit Verbum in re ipsa per illam scientiam, ut talis est. Et declaratur in hunc modum, quia fundamentum illius scientiae est simpliciter posterius ratione, quam productio Verbi, ergo multo magis ipsa scientia, ergo non potest Verbum produci per illam scientiam. Consequentias, ut claras suppono, & declaro antecedens. Nam fundamentum scientiae visionis est decretum liberum voluntatis Dei, quo vult, talem rem esse, vel saltem permittit, hoc fiat, volendo concurrere ad illius factionem: Hoc autem decretum, ut tale est, non intelligitur esse in Deo, donec & Filius, & Spiritus Sanctus sint producti. Tum quia naturalia sunt priora liberis, & ratione, & subsistendi consequentia, processiones autem personarum sunt naturales, & decretum illud est liberum. Tum etiam quia sicut actiones ad extra sunt indiuisae, ita & voluntates, seu decreta libera voluntatis DEI, à quibus exteriores actiones proxime manant. Quapropter loquendo formaliter, & in se, Pater non prius ratione, vel origine habet decretum aliquod liberum ad extra, quam Filius; nec prius vult creare, quam Filius id velit, nec communicat Filio illud decretum ut sic, sed communicat voluntatem, vel etiam volitionem, quae postquam in omnibus personis necessaria existit terminata ad primum obiectum, ex consensu omnium libere terminatur ad hoc, vel illud obiectum secundarium. Ergo illud decretum intelligitur omnino esse post Filij processione, ergo multo magis scientia visionis, ergo non potest

3. *Opinio negans vera.*

4. *Fundamentum*

potest Verbum procedere per scientiam visionis, vt talis est.

5.
Solutur con-
trarium sum-
damentum.

Vnde soluitur facile ratio facta pro contraria sententia, & intelligitur differentia inter scientiam simplicis intelligentiæ, & visionis. Concedo enim, Verbum diuinum habere respectum representandi, non solum ad creaturas posibles, sed etiam ad existentes, seu futuras, vel faciendas, quia per Verbum omnia facta sunt, & in ipso sunt omnium rerum faciendarum idea. Dico tamen, non accepisse Verbum respectum hunc per productionem suam immediatè, & (vt ita dicam) formaliter, quamuis dici possit accepisse illam fundamèntaliter, & quasi materialiter, & idè non processisse ex illa scientia libera, vt talis est, sed solum, vt scientia est earùdem rerum vt possibilem, quæ sine illa mutatione sua, vel noua perfectione representat etiam res futuras, eo ipso, quod futuræ sunt. Nam (vt supra tetigi) dupliciter potest Verbum accipere aliquid per suam productionem æternam, vno modo immediatè, & formaliter, vt accipit, v.g. virtutem spirandi, altero modo in radice, sicut accipit relationem spirationis actiue. Priori modo accipit ex vi suæ processiois scientiam simplicis intelligentiæ creaturarum, vt acti iam terminatam ad illas vt posibles sunt. Posteriori autem modo recipit scientiam visionis, quia recipit talem scientiam, quæ statim representabit creaturas, vt existentes eo ipso, quod futuræ sunt, absq; vlla noua perfectione, sed solum ex vi illius, quam habet receptam per suam processioem.

6.
Discrimen
inter scien-
tiam Visio-
nis, & sim-
plicis intelli-
gentiæ.

Ratio autem huius differentiæ est, quia scientia creaturarum possibilem vt sic est prior origine & simpliciter essentialis, & non pendet ex aliquo actu communi ipsi Verbo, & idè, vt talis est, supponitur in Patre, & communicatur Verbo, & Verbum per illam procedit. At verò scientia visionis nullo modo est prior origine, nec vt talis est, est essentialis, imò pendet (vt ita loquamur) ex decreto libero communi ipsi Verbo, & idè non potest intelligi Verbum esse ab illa, seu per illam, vt talem, sed potius illam quodammodo esse à Verbo, in quantum ab illo simul cum Patre, & Spiritu sancto est decretum liberum, quo posito, res sunt futuræ, & inde resultat respectus, quo cõsumatur scientia illa in ratione visionis. Quia verò ex parte scientiæ iam erat positum sufficiens fundamentum huius respectus, solumque expectabatur terminus: & Verbum ex vi suæ processiois accepit illam scientiam, idè ex vi illius dicitur accepisse radicaliter etiam scientiã visionis, nam formaliter accepit scientiam illam de se representatiuam rerum futurarum, si futuræ sint. Et hæc fuit mens Diui Thomæ. Nec aliud sentit Augustinus, solum enim dixit, Verbum dicere respectum ad res faciendas, non verò docet Verbum procedere per illam scientiam, vt habentem iam illum respectum. Differentia autem, quam Augustin. constituit inter Verbum, & Rationem, vniuersalis non est, nam & Verbum esse potest de re nunquã futura, & ratio etiam esse potest de re facienda, & ita Athanas. in epist. de decretis Nicænæ synodi indifferenter vtitur illis vocibus. Et D. Thom. 1. p. q. 15. n. 3. significat, in Deo esse rationes rerum tam futurarum, quam earum, quæ nunquam futuræ sunt.

7.
Dubium.

Atque ex his obiter expeditur dubium, quod hic tractari solet, quidnam sit secundum ratione prius in æterno Patre, producere suum Verbum, an cognoscere res representatas in Verbo. Quod attinges Ferrar. 4. contra Gentes, capit. 13. r. respondet, prius Patrem producere Verbum suum, quam cognoscere. Moueturque argumento sumpto ex analogia ad nostrum verbum, quia nos prius producimus verbum, quam per illud cognoscamus. Sed hoc argumentum non vrget, quia non oportet seruari in hoc proportionem, quia nos producimus Verbum ex indigentia, vt supra dixi, & per illud constitui-

mur formaliter intelligentes. Pater autem æternus intelligit per suam essentiam, & producit Verbum ex fecunditate scientiæ suæ, non ex indigentia, vt capite vltimo huius libri amplius explicabimus. Dico ergò, posse esse sermonem, vel de cognitione earum rerum, ex quarum actuali scientiã Verbum producit, vt sunt diuinitas, personæ, & creaturæ posibles vt sic, vel de cognitione creaturarum vt existentium. In priori sensu dico, Patrem prius ratione cognoscere tales res, quam producat Verbum, licet in re sint omninò simul. Hoc vltimum constat, quia ibi nec est proprietas durationis, nec causalitas, nec realis ordinis, cum nulla sit distinctio in re inter producere Patris, & cognoscere. Prioritas autem etiam secundum rationem in hoc solum fundatur, quod Pater cognoscendo producit. Vnde nostro modo intelligendi, quia cognoscit, producit, & idè prius etiam cognoscit nostro intelligendi modo. Quod etiam communis modus loquendi declarat, quia dicimus Patrem producere ex cognitione harum, vel illarum rerum, ergo concipimus cognitionem vt ratione priorem. Idque confirmari potest ex his, quæ de dicere, & intelligere diximus libro primo, capit. sexto. At verò loquendo de cognitione libera futurarum rerum, sic dicendum est, prius Patrem producere Verbum suum, quam has res actu cognoscere. Probatur, quia in quacumque persona diuina prius est actio naturalis, quam libera, & ita in Patre prius est generare, quam velle creare, ergo prius est producere Verbum, quam cognoscere creaturas, vt factas, vel faciendas. Item in Patre prior est scientia simplicis intelligentiæ, quam visionis, sed cum scientia naturali, & simplicis intelligentiæ immediatè coniungitur, ac necessarii Verbi productio, cum scientiã autem visionis non ita immediatè, sed interueniente libero actu voluntatis, ergo prior est Verbi productio. Denique ex proxime dictis in hoc capite hoc factis constat.

Occurrit autem hoc loco specialis dubitatio de scientia contingentium conditionatorum, quam multi media vocant, & nos eam in D E O esse supponimus, siue hoc, siue illo nomine vocetur. Est ergo dubium, an idem dicendum de illa sit, quod de scientia visionis, scilicet, quod Verbum diuinum non procedat ex tali scientia creaturarum sic cognitarum, & quod prius ratione, vel origine sit productio Verbi, quam hæc scientia sit in D E O, vel in Patre. Videtur enim esse aliqua dissimilitudo, quia hæc scientia non supponit in D E O decretum liberum, sed solum obiecti veritatem, quæ ex decreto D E I actuali, seu in re posito (quod aliqui absolutum vocant) non pendet, sed solum ex futuritione rei sub tali conditione, quæ futuritio non pendet ex præsentis decreto, quod habeat D E V S, est ergo ex hac parte tam naturalis hæc scientia, quam scientia simplicis intelligentiæ. Et alioquin illa futuritio, si vera est, in quocumque signo æternitatis vera est, ergo & scientia, quæ statim resultat secundum habitudinem, vel terminationem, ad tale obiectum scibile in eodem signo est, ergo ex illa producit Verbum.

Nihilominus dicendum censeo, Verbum diuinum non procedere ex hac scientia. Quia simpliciter est contingens, nam licet posito obiecto tali, necessario sequatur in D E O hæc scientia, tamen obiectum illud simpliciter contingens est, potestque aliter se habere, & idè non potest Verbum diuinum ex tali scientia procedere, quia solum procedit ex his, quæ naturalia sunt. Vnde consequenter etiam censeo, prius secundum rationem, vel originem esse in Patre, vel à Patre naturalem Verbi productionem, quam quod hanc scientiam conditionatam habeat, vt talis est, id est, vt actu terminatam ad talem veritatem conditionalem contingentem. Quia

Quia secundum illum respectum non est necessaria, nec naturalis, & in Patre omnia naturalia sunt priora contingentibus quocumque modo. Vnde non refert, quod illa scientia non supponat decretum liberum actuale, & quod in hoc differat a scientia visionis, quia non est hæc ratio adæquata illius ordinis secundum rationem, vel originem, sed contingentia quocumque sufficit. Quia quidquid est simpliciter necessarium necessitate absoluta, & maxime diuina, est prius simpliciter, quam id, quod est quouis modo contingens. Vnde in ipsis creaturis obiectiue cognoscendis, prius simpliciter est, esse absolute possibile, quam esse futuras, etiam sub hac, vel illa conditione. Et ita non est verum, in quocumque signo æternitatis præcedere illas veritates conditionatas, nã prius est (vt ita loquar) signum possibilitatis, quam futuri- tionis conditionata. Naturalis autem scientia Dei, & productio ad intra, ac denique quicquid in Deo simpliciter necessarium est, intelligitur, esse in primo gradu necessitatis, atque ante omnem, & qualemcumque contingentiam.

CAPVT VIII.

Sitne Verbum vera, & naturalis imago Patris.

1. *Expositio sensus.* **D**vo possumus de hoc Filij attributo inquirere. Vnum est, an proprie, & sine metaphora Verbo attribuat, & hoc explicamus per voces illas vera, & naturalis. Alterum est, an hoc attributum sit notionale, & ita proprium Verbi, vt non sit commune aliis. Et de hoc puncto nihil hic tractandum proponimus, quia tria sunt, quæ per illam negationem possunt excludi, Pater, Spiritus sanctus, & creatura, & de Patre quidem, & creaturis nulla est difficultas, & ideo obiter, ac facile expeditur: de Spiritu sancto vero est quidem difficultas propria illius, quæ in peculiari lib. de illo commodius tractabitur. Igitur in questione proposita Durand. in 1. dist. 28. negatiue respondet, quia propria imago requirit propriam similitudinem, quæ non est in Verbo, cum in illo nõ sit relatio realis similitudinis ad Patrem, sed potius identitatis in natura.

2. *Pera resolutio.* Dicendum vero est, Verbum esse veram, & naturalem, ac propriissimam imaginem Patris. Ita D. Thom. 1. part. qu. 35. vbi Caiet. & alij. Bonauentura in 1. dist. 31. 2. part. art. 1. quæst. 1. Capreol. dist. 27. q. 2. Henr. quodlib. 4. quæst. 2. Et probatur primo, quia scriptura ita loquitur, & a Patribus cum proprietate intelligitur, & potest sine inconuenienti ita intelligi, vt ratione statim ostendetur, ergo ita intelligenda est. Maior constat ad Colossens. 1. *Qui est imago Dei inuisibilis*: ad Hebræos 1. *Et figura seu character substantiæ, seu hypostasis eius*. Minor quoque ad priorum partem constat ex omnibus Patribus exponentibus hæc loca, & illud etiam Genesios 1. *Faciamus hominem ad imaginem*, & idem habet Athanasius sermone quarto contra Arianos, & Epistola de decretis Nicæne Synodi, Cyrillus libro 1. Theauri capite 1. vbi vocat, *incommunicabilem, & increatam Patris imaginem, in qua Pater videtur, iuxta illud. Qui videt me, videt & Patrem*. Ambrosius vero 1. de fide, capite 4. exponens de hoc mysterio illud Sapientie 7. *Splendor est lucis æternæ, speculum sine macula, & imago bonitatis illius. Speculum dicit vocari, quia in eo videtur Pater, imago, quia in eo est plenitudo virtutis*. Idem docet Hilarius 7. de Trinitate, Augustinus libr. 7. cap. 2. qui etiam videri potest libr. de decem chordis, cap. 8. & libr. de Incarnatione Verbi (si eius est) cap. 10. & 15.

3. *Ratio affer- timus.* Ratione declaratur hæc veritas, nam propria imago est similitudo ab aliquo expressa, sed verbum diuinum est huiusmodi, ergo est vera, & propria imago.

Minor constat, quia verbum procedit a Patre, & procedit illi similis in natura ex vi suæ processio- nis. Maior autem declaratur late ab Augustino lib. Quæstionum in Deuteronomium, quæ. 4 & lib. octoginta trium quæstionum q. 74 & lib. imperfe- cto Genesios ad litteram, capit. vltimo, vbi ait, sine similitudine non posse esse perfectam imaginem, vt per se notum est, similitudinem vero non suffi- cere, quia licet duo homines sint inter se maxime similes, si vnus ab altero non procedit, non est vnus imago alterius. Sunt ergo illa duo, scilicet, similitudo, & processio necessaria ad imaginem: Quod autem sufficiant, patet etiam ex communi vsu. Vnde inter homines Filius censetur imago Patris, sicut Genesios 3. dicitur de Adamo *Genuisse Serb ad imagi- nem, & similitudinem suam*: Solum ergo requiritur ad imaginem, quod ab aliquo procedat similis illi. Addit Diuus Thomas supra, & super ad Colossens. 1. & ad Hebræos 1. necessarium esse, vt similitudo sit in specifica forma, aut in eadem natura, aut in proprio, & quasi expresso signo illius. Quod est cer- tum, tamen in ipsa voce *Similitudinis* satis contine- tur, quia non censetur absolute simile, quod illam vnitatem, vel conuenientiam cum altero non ha- bet. Vnde vestigium hominis, sicut non est imago, ita nec dici potest simile homini absolute, sed cui- dam parti eius. Et homo non dicitur imago Dei, sed ad imaginem Dei, quia non habet similitudi- nem quasi specificam cum Deo, nec refert Deum, vt Deus est, sed solum secundum analogam imita- tionem. Alij addunt, necessarium esse, vt procedat ad representandum: Augustinus vero hoc non ad- didit, & potest bene, & male intelligi, & ideo neces- sarium non est, illud addere: nam si processio cum similitudine recte explicetur, ibi sufficienter con- tineretur illa particula, quatenus verum sensum habe- re potest.

4. *Explicantur conditiones imaginis.* Vt ergo tota magis constet, duo illa *similitudo & processio* magis explicanda sunt. Similitudo enim duplex intelligi potest. Vna est per veram conue- nientiam, seu vnitatem in forma, vel natura. Altera est similitudo tantum representationis absque præ- dicta vnitate. Prior reperitur in imagine naturali, vt est Filius respectu Patris, & aliquo modo in imagine artificiali, saltem quantum ad exteriorem formam, & figuram speciei maxime significatiuam, vt notauit Diuus Thomas dicta quæst. 35. Posterior similitudo attribui potest Verbo mentis nostre, quod etiam solet imago obiecti appellari, cum quo tamen reuera non habet formalem conuenientiam in specifica forma, tamen quia representat illud, di- citur imago illius, & idem potest considerari suo modo in phantasia, & visu, atque etiam in specie intelligibili, vel sensibili.

5. *Filius est i- mago ob nat- uram vnitatis* Dicunt ergo aliqui, Verbum diuinum esse ima- ginem propter similitudinem huius posterioris ra- tionis, non propter vnitatem naturalem, idque propter argumentum Durandi, & vt melius explicent hoc attributum esse proprium Verbi. Sed quamuis verum sit, in Verbo diuinum esse illud genus represen- tationis, non solum respectu Patris, sed etiam respec- tu omnium, ex quoru cognitione procedit (vt dice- mus) nihilominus verum, atque certum existimo, ra- tionem imaginis primario, & proprie illi conuenire, propter eadem naturam, quam ex vi suæ processio- nis a Patre accipit. Idem non obscure significauit Paul. ad Hebr. 1. cum Filium vocauit *Figuram, seu cha- racterem Patris*. Et ibi expositores notarunt, præser- tim Ambros. dicens *figuram vocauit, quam alibi formam appellat ad Philipp. 2. Qui cum in forma Dei esset, forma enim, & imago vnum declarant, scilicet, personarum æqua- litatem*. In eodem sensu dixit Luc. 22. *Solus Christus est plena imago Dei, propter expressam in se paternam claritudinis vnitatem*. Idem habet Cyrill. cum Alexandrino Con- cilio in Epistola 10. probata in Concilio Ephesino.

Propter eandem, inquit, quam cum illo habere essentiam, & imago, & character, & splendor est gloria eius. Idem aperte sentit Augustinus locis citatis. Nam illo cap. ultimo Genesios ad litteram in imperfecto lib. dicit, Filium esse imaginem propter perfectam similitudinem, habere autem perfectam similitudinem, quia Patris naturam plenissime habet. Idem dicta q. 74. talem dicit esse hanc imaginem, ut non tantum sit similis, sed etiam æqualis, quod habet ex naturæ unitate. Et dicto li. de Decem chor-dis, cap. 8. ait. Filium esse imaginem, quia hoc est, quod Pater. Et reliqui Patres, quos retuli, & referam, idem sentiunt.

6. Ratio vero est, quia Filius est imago naturalis tanquam verus Filius, ad naturalem autem imaginem, & maxime illam, quæ substantialis est, & ad filiationem sufficit, maxime necessaria est similitudo per unitatem naturæ, & hæc per se sufficit. Si vero adiungatur simul representatio intellectualis, non quia ex præcisa, & generali ratione imaginis, ut sic, illud necessarium sit, ut plane constat in imagine hominis respectu patris sui. Altera vero similitudo, quæ est per solam representationem intellectualem, reuera non sufficit ad perfectam, & propriissimam imaginem, si alias formalis similitudo non intercedat. Nam propria similitudo fundatur in unitate, seu conuenientia formali, ubi ergo non est hæc conuenientia, neque est propria similitudo, ergo neque propria imago, quia ut Aug. dixit, similitudo est de intrinseca ratione imaginis.

7. Neque argumentum Durandi contra hoc quidquid refert, quia non agimus de similitudine pro relatione, sed pro fundamento, seu unitate, huiusmodi autem similitudo propriissima, est in Patrem, & Filiū, non obstante unitate naturæ, ut in superioribus ostendi, & docent Patres citati. Eo vel maxime, quod sicut illa relatio similitudinis est rationis in Filio, ita & relatio representantis, ergo quoad has relationes par erat ratio. Quocirca illa unitas numerica naturæ, & identitas in illa non solum non minuit proprietatem imaginis, verum potius perficit illam. Quia quando maior est illa unitas, tanto est perfectior conuenientia in forma inter procedentem, & principium suum, & hanc vocamus similitudinem, quidquid sit de relatione resultantem.

8. Circa alterum, scilicet processionem, aduertendum est, duobus modis posse imaginem procedere ab eo, cuius est imago. Primo tanquam ab exemplari cognito. Secundo tanquam à principio actiuo, id est, producente. Prior modus non habet locum in Verbo diuino, quia per ipsummet actum cognoscendi, & per primum actum cognitionis paternæ procedit. Neque ille modus est necessarius ad imaginem ut sic, ut patet in imagine naturali hominis, qualis Filius est Patris. Sed specialiter ille modus inuenitur in imagine artificiali, & pertinet ad imperfectionem eius, quia propria, & libera causalitate fit. Vnde etiam participari potest ab imagine naturali, quæ per intellectum libere fit, quomodo factus est homo ad imaginem, & similitudinem Dei; Deus enim cognoscendo naturam suam intellectualem, voluit participationem illius homini imprimere, & sic fecit illum ad imaginem suam. Non est ergo hic modus procedendi necessarius ad rationem imaginis, sed prior sufficit, & necessarius est, & (seclusa imperfectione causalitatis) ad veram, & propriam imaginem naturalem. Constat autem hunc processionis modum conuenire Verbo diuino respectu Patris.

9. Addi etiam potest, aliquando imaginem procedere ex re representata tanquam ex obiecto, non iam præcognito, sed cognoscendo (ut sic dicam) per talem actum, quod inuenitur in imagine nostra intentionali. Sic n. verbum nostrum procedit ab obiecto cuius imago aliquo modo existit. Tamen & illa proces-

sio ad genus principij actiuum in nobis reducitur, & imago illa eo modo, quo representat, naturalis est, nam verbum mentis naturaliter representat, & fit, vel producit. Cumque Verbum diuinum sit proprie verbum, illi etiam potest accommodari hic modus emanationis, semotis imperfectionibus, ut in capite sequente commodius declarabo.

At quæ obiter data, & exposita est trimembris diuisio imaginis in naturalem, artificialem, & intellectualem, & indicatum est etiam, in quibus membra differant, aut cõueniant. Quarum noticiam habere oportet, quia in Scriptura Verbum nominatur vocibus significantibus has omnes imagines, ut sunt *Figura, & character, Verbum, & imago substantia*. Ut intelligamus, quidquid perfectum est in omni imagine: reperiri in Verbo sine imperfectione, at quæ ita esse propriam, & perfectam imaginem. Nam in formali conceptu imaginis ut sic nulla imperfectio includitur, ut ex dictis patet.

Deinde ex dictis facile est intelligere, Patrem æternum nec sui, nec aliarum personarum, nec omnino aliarum rerum posse esse imaginem. Non quidem sui, quia nullo modo à se distinguitur, & ideo nec similis sibi, sicut nec æqualis dici potest, non etiam aliarum personarum, quia licet illis similis sit, & proprie dicatur, non tamen ab illis procedit. Et inde nascitur peculiaris difficultas de Spiritu sancto, quia est similis Patri, & Verbo, & ab illis procedit, & ideo querendum de illo restat, an sit imago, & consequenter, an hoc attributum soli Filio conueniat. quod lib. 11. disputauimus. Nunc vero supponimus hanc esse propriam notionem Filij, ac subinde Spiritum sanctum imaginem non esse. Tandem interrogari hic potest, an Filius sit imago Patris tantum, quia Deus est, an etiam, ut Pater est. Ad hoc vero commodius in cap. sequenti respondebimus.

CAPVT IX.

Sicne Filius solius Patris imago.

Ratio dubitandi esse potest, quia Verbum mentis est vera, & naturalis imago obiectorum omnium, ex quorum cognitione procedit, sed verbum non tantum procedit ex cognitione Patris, sed etiam Spiritus sancti, & creaturarum, ut dictum est capite 5. & 6. ergo non est tantum imago Patris, sed etiam aliorum. Maior probatur, quia Verbum habet duas illas condiciones necessarias ad imaginem obiecti per illud cogniti. Nam in primis habet similitudinem, cum representat obiectum: Deinde habet emanationem, quia ex obiecto, & potentia nascitur Verbum. Et augetur amplius difficultas respectu Spiritus sancti, quia Filius non tantum est similis illi secundum intellectualem representationem, sed etiam secundum naturalem, & perfectam similitudinem substantialem, & alioqui procedit ab illo saltem ut ab obiecto cognito, ergo est imago illius.

Nihilominus concors sententia Theologorum esse videtur, Verbum solum esse imaginem æterni Patris, sub hoc enim respectu hanc proprietatem Verbi declarant, & non sub alio, eodemque modo loquuntur Patres. Ratio vero est, quia verbum non habet illas duas condiciones simul ad rationem imaginis necessarias, præcipue processionem, nisi respectu Patris, ergo illius tantum potest esse, & dici imago. Magis autem hoc confirmabitur, & soluetur difficultas tota discurrendo per omnia, ad quæ Verbum potest comparari, & quasi inductione ostendendo, nullius alterius posse esse imaginem.

Primo ergo certum est, Verbum non esse imaginem sui, quia negà se procedit, neque sibi est similis, quia nullo modo à se distinguitur. Dices, hinc sequitur, quod Verbum...

Verbum non esse imaginem Patris, quia Deus est ipse Pater, sed quia Pater est, quia quatenus Deus est, non distinguitur à Filio. Consequens autem est falsum, quia Verbum non est simile Patri, ut Pater est, sed ut Deus est, quia similitudo non est attendenda in notionalibus, sed in essentialibus, ut dixit Diuus Thomas 1. part. qu. 35. artic. 2. Responderi potest primo, Verbum esse imaginem Patris, ut Pater est, quia eum intellectualiter repræsentat, non solum ut Deum, sed etiam secundum propriam rationem Paternitatis, & procedit à Patre, non solum ut à principio producente, ut quod, & propriissime, sed etiam ut ab obiecto cognito. Sed hoc non recte dicitur, quia sola repræsentatio intentionalis non sufficit ad perfectam rationem imaginis, qualis in diuino Verbo intelligere debemus, nisi transeat in substantialem unitatem. Et ideo Paulus vocauit Verbum *Figuram substantiæ* ad Hebræos 1. ut denotaret consubstantialitatem, sicut ibi Diuus Thomas adnotauit. Et eandem consubstantialitatem appellatione absoluta imaginis significatam esse ad Colof. 1. omnes Patres intellexerunt, ut supra retuli. Vnde Verbum beatorum, seu visio beatifica, non potest absolute dici imago Dei inuisibilis, aut Trinitas, licet intentionaliter illa repræsentet, quia non repræsentat secundum conuenientiam naturalem. Vnde intentionalis imago reuera est imago secundum quid. Et præterea improprie dicitur Filius procedere, ut ab obiecto cognito, ut in simili statim dicam.

tur, quia imago non dicit relationem similitudinis absolute, sed ut fundatam in forma accepta ab exemplari. Vel certe imago inuoluit duas relationes, similis, & procedentis in tali similitudine, & ex utraque simul conficit unam denominationem, quæ propterea non potest esse eadem in utroque extremo. In illo autem quasi aggregato relationum similitudo attenditur ut formale, processio ut conditio requisita, illa tamen sufficit, ut denominatio varietur in utroque extremo.

Præterea hinc etiam obiter intelligitur, quomodo licet nomen imaginis sit proprium Filij, & inuoluit relationem ad eum, cuius est imago, nihilominus non multiplicentur personales proprietates Filij, etiam si nomen imaginis synonymum non sit, nec cum nomine Filij, nec cum nomine Verbi. Ratio autem est, quia duplicem respectum importat imago. Vnus vero, qui est similitudinis, non est realis, sed rationis, & ideo non pertinet ad proprietates, maxime cum ille respectus communis sit omnibus personis. Alter autem est respectus realis, scilicet, procedentis, & hic non est alius, nisi filiatio, & ideo nec ex hoc capite multiplicantur proprietates. Ex coniunctione autem illorum respectuum sumitur quædam denominatio, quæ sufficit ad proprium, & speciale nomen notionale imaginis, non vero ad nouam proprietatem, vel notionem in abstracto multiplicandam. Vnde facile etiam constat differentia inter nomen *Imaginis*, & *Filij*, eandem enim rem significant, & eisdem respectus inuolunt, sed *Filius*, formaliter importat relationem procedentis, *Imago* formaliter relationem similis. Item nomen *Imaginis*, communius est, non enim requirit ex vi suæ significationis relationem Filij, sed procedentis, & ex hoc capite etiam non dicit specialem proprietatem, quia ex vi sua non dicit specialem relationem realem, sed genericam. Et hoc etiam titulo differt vox *imago* à nomine *Verbi*, ex parte relationis procedentis, quia non dicit relationem specialem processionis per intellectum sicut dicit *Verbum*. Ex parte vero relationis similitudinis *imago* magis declarat similitudinem naturalem, quam *Verbum*, quod intentionalem magis indicat.

Hebr. 1.

Colof. 1.

4.

Verbum esse est, formaliter loquendo, id est, si particula ut designat formalem rationem terminandi relationem imaginis, quamvis Paternitas sit conditio necessaria, ut Pater possit esse terminus illius relationis. Cum enim dicimus, Filium esse imaginem Patris, Filium concipimus ut subiectum relatum, Patrem vero ut terminum illius relationis, relatio autem, quam indicat nomen imaginis, seu per quam nos imaginem explicamus, non est alia, quam relatio similitudinis, connotat vero ex parte imaginis, quod talis relatio, seu fundamentum eius sit acceptum per emanationem à termino similitudinis. Vnde ex parte ipsius subiecti talis relationis (ut sic dicam) fundamentum formale, ac proximum, seu ratio fundandi talem relationem, est natura ipsa, seu forma, conditio autem necessaria est modus habendi formam illam per processionem ab alio, qui terminus est talis relationis. Sic ergo etiam ex parte termini formalis ratio terminandi illam relationem imaginis, est eadem natura seu forma, quia illa est ratio fundandi similitudinem, conditio autem necessaria est modus habendi illam formam per modum principij alterius, qui imago vocatur. Hoc ergo modo dicimus, Verbum esse imaginem Patris, ut Deus est formaliter, licet in eo requiratur conditionem Paternitatis, quæ necessaria est, ut possit esse principium Verbi, & consequenter ut possit esse terminus relationis imaginis.

5.

Discriminatio imaginis et similitudinis.

Et hinc facile soluitur obiectio facta, nam licet Filius idem sit cum Patre in Deitate, nihilominus Pater habet illam Deitatem sub conditione, & modo necessario in termino illius relationis, quam dicit imago. Filius autem non habet illam conditionem necessariam ad terminum eiusdem relationis, saltem respectu sui, & ideo non potest dici imago sui, licet dicatur imago Patris. Vnde etiam obiter intelligitur, quomodo licet relatio similitudinis sit æquiparantia, seu eiusdem rationis in Filio, & Patre, nam ad inuicem dicitur vnus alteri similis, nihilominus relatio imaginis sit disquiparantia, quia in Filio est imaginis; non vero in Patre, sed imaginati, seu repræsentati, cum tamen relatio imaginis iuxta ea, quæ diximus, non alia, quam similitudinis esse videatur. Ratio enim esse vide-

6.

Imago non dicit in Filio nouam processionem.

7.

Verbum non est imago Deitatis.

Colof. 1. Hebr. 1.

Uterius sequitur ex dictis, Verbum non esse imaginem Deitatis: ne cuius Dei ut concepti præcise, & abstracti à tribus personis. Pater, quia nec procedit realiter ab illo, quia nec Deitas generat, neque hic Deus, ut supra ostensum est, vnde nullum respectum realem dicit Verbum diuinum ad Deitatem suam, vel ad hunc Deum ut sic. Ac proinde nec est ei similis, cum similitudo requirat distinctionem realem, saltem inter extrema, quæ dicuntur similia. Obiici vero potest, nam ad Colof. 1. dicitur *CHRISTVS, Imago Dei inuisibilis*, & ad Hebr. 1. dicitur, *Imago substantiæ Dei*, id est, essentiæ. Respondet ad prius testimonium, ibi esse sermonem de Patre. Præmittit enim Paulus in principio, *Gratia vobis, & pax à Deo Patre*, & de illo sermonem profertur. In Epistola vero ad Hebræos ita Paulus incipit, *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissime loquutus est nobis in Filio*. Vbi plane loqui videtur de Deo Patre, solet enim per quandam appropriationem nomen Dei simpliciter prolato pro Patre accipi. Quod maxime obseruari licet in multis orationibus Ecclesiæ, quibus prius ad Deum omnipotentem orat, & postea subdit, *Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum*. Quod relatum, Patrem referat, necesse est. Sic ergo cum Paul. de eodem Filio subdit, *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius*, illud relatum, eius ad Deum Patrem refertur. Cum autem dicitur *figura substantiæ*, vel nomen *substantiæ* non significat essentiam, seu personam, seu hypostasim, ut græce habetur, vel non

non significat terminum relationis imaginis, sed perfectionem illius figuræ, ita, vt sumatur in vi adiectiui figuræ substantiæ, id est, *substantialis*, vel appositivæ figuræ substantiæ, id est, *quæ est substantiæ eius*. Denique licet interdum in his locutionibus nomen Dei simpliciter sumatur, cum Christus dicitur *Imago DEI*, quod probabile est in dictis testimoniis, præsertim ad Colos. 1. nihilominus ex vi vocis relatiuæ *Imago* restringitur ad supponendum pro persona Patris, sicut cum Verbum dicitur *Deus de Deo*, particula *De* facit, vt in vno extremo *Deus* supponat tantum pro Patre, sicut in altero supponit tantum pro Filio.

8. Maior aliqua difficultas est de persona Spiritus sancti, nam & realiter à Filio distinguitur, & illi perfecte similis est, & ex eius cognitione Filius procedit, eumque repræsentat, quatenus est Verbum adæquatum diuinæ intellectionis. Nihilominus dicendum est, Filium non esse imaginem Spiritus sancti. Ratio est, quia non procedit realiter ab illo, quod est de ratione imaginis, vt supra ostensum est. Quod autem ita non procedat, pater, quia Spiritus sanctus nulla ratione dei, aut cogitari potest principium Filij. Nec satis est, quod Filius procedat à Patre, vt cognoscente se, & Spiritum sanctum. Primum quia supra est ostensum, non semper rem cognitam esse principium cognitionis, vel termini, per cognitionem producti, sed tunc solum, quando intelligens ab obiecto cognito habet aliquo modo principium cognoscendi, seu speciem intelligibilem, vel id, quod sortitur vicem eius. At Pater æternus, dum producit Verbum repræsentatiuum Spiritus sancti, non habet ab Spiritu sancto vlllo modo virtutem producendi tale Verbum, nec Spiritus sanctus ad illam cognitionem sui concurrat (vt sic dicam) vt principium, seu obiectum motuum, sed vt purus terminus. Hic autem modus non est satis, vt Verbum dicatur aliquo modo procedere ab Spiritu sancto, nam præpositio *ab* dicit habitudinem principij, vnde potius dicendum esset procedere ad Spiritum sanctum, vtq; repræsentandum, quamuis neque hic modus loquendi vsurpandus est, quia non est vsitatus. Accedit, quod Verbum diuinum ex vi suæ processionsis non procedit ad repræsentandum Spiritum sanctum, nisi secundario, & quali per consequentiam quâdam ex vi cognitionis diuinitatis: vnde sola diuinitas vt sic, est principij quo, & quasi species intelligibilis, per quam Pater producit tale Verbum. Quando autem aliquid sic cognoscitur secundario ex vi alterius, & per speciem alterius, non potest dici verbum repræsentans illud secundarium obiectum, procedere ab illo, vt est per se notum. Vnde nec Pater ipse dici potest principium Verbi ratione Paternitatis, etiam si per ipsum Verbum secundum suam etiam Paternitatem repræsentetur, quia etiam Paternitas est secundarium obiectum, & cognoscitur ex vi essentia. Et ideo supra dicebamus, Filium non esse imaginem Patris quoad Paternitatem, etiam si procedat ex cognitione Patris vt sic, seu Paternitatis, ergo non potest dici imago Spiritus sancti.

9. Tandem à fortiori concluditur non esse Filium imaginem creaturarum. Tum, quia ab illis non procedit, vt eisdem rationibus à fortiori conuincitur. Tum quia non habet cum illis similitudinem perfectam, & consubstantialem, quam imago, quæ intra Deum est, importat. Tum denique, quia potius creaturæ ab illo Verbo procedunt secundum peculiarem quandam appropriationem, quatenus in se continet ex vi processionsis suæ ideas omnium creaturarum, quæ sunt quasi exemplaria, ad quorum imitationem producuntur creaturæ. Illæ autem ideæ non sunt propriæ imagines creaturarum, quia non sunt ab illis sumptæ, sed per se sunt connaturales diuinitati, quæ ex se habet esse principium creaturarum. Nec etiam, vt sunt in verbo, sunt imagines idea-

rum, prout sunt in essentia, quia sunt omnino idem, sicut essentia secundum se, & prout communicata Filio, est vna & eadem. Nihil ergo relinquitur, cuius Filius possit esse imago, præter Patrem, est ergo solius Patris imago.

Dices. Diuinitas ipsa vocatur ab Augustino imago creaturarum de fide ad Pet. c. 1. cur ergo non poterit etiam Verbum creaturæ imago vocari. Item Verbum æternum dici potest Verbum creaturarum, nã per illud factæ sunt omnes creaturæ, & omnia portat Verbo virtutis sue.

Ad priorem partem respondet D. Thom. dicta q. 35. art. 5. ad 1. ubi Augustinum late, & minus rigorose sumptisse nomen imaginis pro exemplari. Sed forte August. si arte delegatur, non vocat diuinitatem imaginem hominis, vel alicuius creaturæ, sed ipsum hominem dicit esse ad imaginem diuinitatis. Itaque illud *ad imaginem* non significat exemplar ex parte Dei, ad cuius imitationem factus est homo, estque quali terminus relationis illius qualiscumq; imaginis impressæ ipsi homini, sed potius significat illammet imaginem, quæ est in homine, quæ non dicitur simpliciter imago, sed quasi imago, seu ad imaginem, quia imperfecta est sicut cum dicitur factus homo ad similitudinem Dei, non significatur similitudo, quæ est in Deo, sed quam participat ipse homo. Qualiscumq; tamen sit illa imago, quæ est in homine, vna tantum est totius Trinitatis, vt colligit August. ex Verbis illis. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram* propter pronomine illud plurale *nostram*. Et idem subinfert, vnam esse deitatem trium personarum, in qua illæ æquales sunt: non quia ipsa diuinitas imago sit, sed quia non possunt tres personæ vna imagine repræsentari, nisi vnam haberent naturam.

Ad alteram partem respondeo, cum Verbum dicitur esse alicuius, ambiguum esse locutionem, nam potest dici Verbum alicuius, quia ab illo dictum, seu prolatum est, vel quia illud repræsentat, & circa illud versatur, vt in materia, circa quam. Priori sensui non potest Verbum diuinum dici, nisi Patris tantum, vt constat. Posteriori autem modo dici poterit esse personarum omnium, & creaturarum. Tamen quia ambigua est locutio, non est ita loquendum sine declaratione, ne detur occasio erroris. Præsertim, quia prior sensus videtur magis vsitatus, & proprius. Cum enim dicimus, hoc Verbum, vel testimonium est Augustini, non significamus in illo, aliquid dici de Augustino, sed esse scriptum, vel probatum ab Augustino. Quando vero significare volumus habitudinem obiecti seu materia, circa quam, potius dicimus, Verbum esse de talire. In nomine autem imaginis vt cuius significari videtur per modum vnus, dicitur enim imago alicuius, quæ illum repræsentat tanquam eum, à quo processit, & ideo non est eadem omnino ratio.

CAPVT X.

An Verbum sit Sapia Patris, quæ Pater ipse Sapiens est.

Qvod attinet ad priorem partem communis locutio sanctorum Patrum est, Verbum esse sapientiam Patris. Ita loquitur Athanasius oratione contra Gregales Sabellij, Nazianzenus oratione Apologetica circa finem, & oratione 33. circa finem, Ambrosius 1. de fide, capit. 2. Augustinus 7. de Trinitate à principio, Anselmus in Monologio, cap. 46. Et habet fundamentum in Paulo 1. ad Corinth. 1. Vbi CHRISTVM vocat *Dei virtutem, & Dei sapientiam*. Duobus autem modis potest vox, *sapientia*, sumi in illa locutione. Primo pro sapientia entia-li, & ita videtur sumere Ansel. loco citato. Nam quia eadem

SWA
IN
D

eadem est sapientia Patris & Filij, & Filius est illa Sapientia: ideo dici potest esse sapientia Patris. Aduertitur a. Anselmus, magis dici Filium sapientiam Patris quam e conuerso, quia Filius habet illam sapientiam à Patre, & non e conuerso. Hic verò loquedi modus non est adeo visitatus, quia & est minus proprius, & æquiuocationem potest pati: sicut absolute non dicimus, Verbum esse Deitatem Patris, quauis sit Deitas, quæ est Pater, vel quam accipit à Patre. Posito v. illo sensu, vt vera sit propositio, ita explicanda est, Filius est sapientia Patris, quia est illa sapientia, quæ est Pater, & illam habet à Patre.

bitudo ibi significari potest, nisi formalis, quæ falsè attribuitur Verbo diuino respectu Patris, vt conuincit argumentum factum. Vnde in hoc differt à verbo humano, vt ex Athan. notauimus. Per illam a. locutionem intelligit in Verbo, significatur tantum habitu in Verbo, & ideo dixit Augustinus, Patrem intelligere in Verbo suo, quia reuera est obiectum intellectus patris, in quo speciali modo omnia representantur.

Circa hanc autem locutionem aduerto vterius, quamuis approprietur Verbo propter specialem modum processions suæ, non tamen esse ita propriam, quin etiam possit Pater omnia cognoscere in Spir. S. sicut dicitur etiam omnia cognoscere in seipso. Et eadem ratione, separando cognitionem à productione non est proprium Patris cognoscere omnia in Verbo diuino, sed ipsum Verbum etiam in se omnia cognoscit, & Spiritus S. similiter. Quorum omnium ratio est, quia representatio omnium intelligibilium conuenit Verbo ratione essentia: & ideo sicut essentia est in omnibus personis, ita et illa representatio. Solum est discrimen, quod in Verbo est ratione suæ processions formaliter: in Patre a. est sine processione: in Spiritu S. vero non est ex vi formalis processions sed per aliquam communicationem. Quod a. omnia cognoscantur in Verbo, non est propter modum habendi representationem illam, sed propter ipsam representationem, & ideo in qualibet persona omnia cognoscuntur. Nam idem omnino est intelligere Patris, & aliarum personarum: idem ergo obiectum habet in omnibus: quicquid ergo vna cognoscit in alia, cognoscit etiam altera, & e conuerso. Quod etiam ex re ipsa patet: nam cognoscere vnam personam in alia non potest esse aliud, quam cognoscere vnam ex vi cognitionis alterius, vel propter identitatem essentia: vel propter connexionem relatiuam, sed hoc totum æque cognoscit Pater in Spir. S. sicut in Filio, & singula personæ in cæteris: ergo hæc omnia communia sunt, solum hæc interuenit differentia, quod cõnexio correlatiua formalior est inter Patrem, v. g. & Filium, quam inter Patrem & Spirit. S. sed hoc ipsum ita cognoscit Spiritus S. in Filio, sicut Pater.

Dices, hæc omnia vera esse de intellectu & representatione essentiali, non autem de notionali, quia Verbum notionaliter soli Patri representat, ergo & e conuerso solus Pater per notionalem intellectum intelligit in Verbo suo quodam speciali modo, quo non intelligit in Spir. S. Respondeo, obiectum procedere ex falsa apprehensione, ac si intellectio notionalis diceret proprium actum intelligendi conuenientem Patri, & non alijs personis, quod falsum esse supra lib. 1. ostendi, & in presenti patet. Quia alias Pater haberet aliquam sapientiam, quam non habet Filius, quia omnis intellectio diuina sapientia est. Præterquam quod nec intelligi, neque explicari potest, quis modus sit ille, quo Pater intelligit, & non Filius. Non ergo differunt in modo intelligendi, sed in modo habendi intellectum, quia Pater à se, Filius à Patre: & intelligere notionaliter nihil aliud addit, nisi habere illud intelligere à se: & ideo posse producere intelligendo. Idem cum eadem proportionem dicendum est de representatione Verbi, vnde representare notionaliter, non est representare soli Patri, sed est representare à solo Patre, at representatio illa à Patre accepta omnibus innotescere potest, qui habuerint virtutem intelligendi illam. Quod plane sensit Cyrillus à Alexand. 1. Theauri, cap. 1. cum dixit, Patrem in Verbo tanquam in imagine representari: & ideo dixisse Verbum, Qui videt me, videt & Patrem, Quod non de solo Patre, sed de omnibus dixit, illud enim relatiuū Qui vniuersale est & indifferens. Quam sententiam habet etiam Ambr. 1. 5. Examer. & 1. de fide, c. 4. Bernard. serm. 8. in Cant. & Rupert. 2. de Trinitat. cap. 2.

Circa

Altero verò modo sumitur nomen Sapientia personaliter pro sapientia genita: quæ significatio est etiam visitata, vt August. notat, & in libris sapientia: sapientia in hac significatione sumitur. Tamen quia vox ipsa in rigore est absoluta & communis, solumque appropriatur Filio, quia ex vi processions suæ formaliter recipit sapientiam à Patre, ideo, vt sit proprium nomen Filij, semper vel addendum est aliquid, quo id significetur, vel ex circumstantia sermonis constare debet, vt notauit Gab. in 1. dist. 32. vt cum dicitur sapientia genita, vel sapientia de sapientia, vt August. loquitur. In hac ergo significatione dicitur proprie Verbum sapientia Patris. Est a. vterius aduertendum, per illum genitum Patris, duplicem habitudinem significari posse, scilicet causæ formalis vel originis, sic n. verbum hominis dici potest sapientia eius, quia & ab illo procedit, & illum constituit formaliter actum sapientem. Respectu ergo Patris significatur solum habitu originis, non formæ: vnde recte dixit Athanasius supra, Sapientia Patris est Filius, non vt in homine, vbi p. 7. sapientiam est sapiens, sed ex sapientia sapientia illa virtutem habet: Et ratio est clara, quia qui est talis per aliquam formam, aliquid ab illa recipit: Pater autem nullo modo recipit sapientiam à Filio, sed potius illam ipsi communicat.

Hinc definienda est illa quæst. an Pater dici possit sapiens sapientia genita. Nam hoc aliquando affirmatum est, locutionem illam in rigore falsam esse, quæ propterea idem August. retractauit. Retract. ca. 26. & 1. 6. de Trin. c. 1. & 2. lib. 7. c. 1. & 3. & lib. 15. cap. 7. & consentiunt Scholastici in 1. dist. 32. & D. Thomas q. 7. Capreol. quæst. 1. art. 2. Ratio est clara, quia per illam locutionem in rigore significatur causalitas formalis, vel modus eius, sapientia genita ad constituendum Patrem sapientem: hoc autem falsum est, vt diximus. Et quamuis extendere velimus etiam improprio modo locutionem illam, ad significandum alium causalitatis modum, semper erit falsa locutio, quia in nullo genere Pater est sapiens aut à sapientia genita, aut per sapientiam genitam: per hæc n. duas particulas tantum explicare possumus quamcumque habitudinem illa locutione significatam.

Superest vero obiectio: nam Pater est sapiens intelligendo: sed intelligit Verbo suo, ergo sapit, seu est sapiens Verbo suo: at Verbum est sapientia genita, ergo est sapiens sapientia genita. Præcatur minor, reliqua enim clara sunt ex Aug. 15. de Trin. dicente cap. 14. Nouit omnia Pater in seipso, nouit in Filio, sed in seipso tanquam seipsum, in Filio tanquam Verbum suum. Perinde a. esse videtur dicere, Patrem cognoscere omnia Verbo, aut in Verbo. Et confirmatur, nam Pater est etiam sapiens dicendo, nam in summo Spiritu idem est dicere, quod sapere, vt dixit Anselmus in Monol. ca. 34. sed Pater dicit omnia Verbo suo, ergo sapit omnia Verbo suo. Tandem confirmatur, quia Filius est sapiens sapientia genita: & Pater non est sapiens alia sapientia, ergo.

Circa argumentum quidam existimant posse adduci in mitti illam locutionem, Pater intelligit Verbo, quia non consistunt differetiam inter hæc duo, intelligere Verbo, vel in Verbo. At profecto illa locutio falsa est, vt reddenotauit Scotus & Gabriel supra. Quia nulla ha-

6. Resolutio

7. Obiectio

Resolutio

Obiectio

5.

8. *Varia locutiones explicatur.* Circa primam confirmationē breuiter aduertendum est, tres esse voces, quibus significamus actum intelligendi paternum, vel processionem, quæ per illum est, scilicet generare, intelligere, dicere. Inter quas hæc est differentia, quod verbum Generandi solum dicit habitudinem ad terminum productum, nõ autem ad obiectum: vnde fit, vt nec recte possit supra ipsum generatē, nec construi cum termino in causa significante modum causalitatis, sed purum terminum, & ideo non dicimus, Pater generat se, nec generat Verbo, sed tantum, generat Verbum. Vox a. Intelligendi, non dicit habitudinem ad terminum productum, vt recte dixit D. Thom. q. 34. a. 1. sed dicit tantum actum formalem intelligentis cum habitudine ad obiectum, & ideo potest reflecti supra ipsum Patrem, intelligit enim se. Potest etiam coniungi cum Filio in casu etiam significante obiectum, nam etiam Pater intelligit Filium. Non tamen potest cum illo construi in casu significante causalitatem, quia deberet significare causalitatem formalem, seu originem: neutro autem modo Pater intelligit Verbo: quicquid sit de creaturis. Verbum autem Dicere respectum ad terminum productum dicit, & ideo propriissime dicitur Patre dicere Verbum suum. Tamen hæc vox nõ sinit in solo termino producto: nam dicit illum, quatenus est representatiuus, & ideo etiam construitur cum rebus dictis in casu significante obiectum, vel quasi obiectum, & ideo reflectitur supra ipsum dicentem, vt Pater dicit se, quia in Verbo suo representatur, & eadem ratione, dicit Verbum suum, non tantum vt rem productam, sed etiam vt rem dictam. Ac denique construitur cum ipso termino etiam in casu significante causalitatem: nam Pater dicit Verbo, quia tunc non significatur aliqua causalitas formalis Verbi circa Patrem, sed sola representatio & habitudo signi, quæ est in Verbo ad res dictas. Ad confirmationem ergo neganda est consequentia, nam licet Intelligere & Dicere in re sint idem, ratione tamen & modo significandi differunt.

9. *Solutio 1. confirmatio.* In secunda confirmatione petitur, quid sentiendum sit de his locutionibus, Filius est sapiens, sapientia genita, vel, Pater ingenita. De quibus multa apud

D. Thom. Capreol. Durand. Gab. & alios in 1. dist. 32. Ego breuiter censo, priorem locutionem in proprio & formali sensu esse falsam, nam Filius est sapiens sapientia essentiali, quæ genita non est: sicut non potest dici, Filius est Deus deitate genita, sed potius, ingenita, sumendo illam vocem negatiue. Nam si sumatur priuatiue, etiam dici non potest, Sapiens sapientia ingenita, quia in rigore significatur habitudo formalis, & illo modo sapientia ingenita est Pater, Filius autem non est sapiens per Patrem formaliter, sed à Patre. Quia vero ipse Filius est sua essentia, & e conuerso sapientia essentialis est ipse Filius, ideo materialiter dici potest Filius esse sapiens sapientia, quæ est sapientia genita, quomodo etiam dici posset sapiens sapientia, quæ est sapientia ingenita, melius est tamen vitare has locutiones propter ambiguitatem & improprietatem. Et eadem proportione sentiendum est de Patre, est enim sapiens sapientia ingenita negatiue, id est sua essentia, non tamen proprie priuatiue, nisi materialiter & identice, vt in Filio satis explicatum est. Ad confirmationem ergo dico satis hinc constare, quomodo Pater & Filius eadem sapientia sapiens sit.

Tandem ex his, quæ de quatuor nominibus secundæ personæ diximus, facile est, omnia nomina, quæ in Scriptura Christo Domino attribuuntur, interpretari. Quædam enim sunt propria, vt Verbum, Filius, alia metaphorica, vt vapor, speculum, candor, Sap. 7. figura, splendor, ad Hebr. 1. & similia, quæ ad propria reuocanda sunt, vt constat. Rursus propria quædam sunt personalia, vt Imago, Verbum: quædam essentialia, vt Deus: & ex his, quædam appropriantur Verbo, vt Sapientia modo explicato, ad quam reuocatur Veritas, & similia. Denique tam metaphorica, quam propria, quædam tribuuntur Christo vt Deo, sicut ea, quæ diximus: alia Christo vt homini, vt esse hominem, Pastorem, Caput, & alia, quæ in libro de incarnatione explicata sunt, & de illis videri possunt, quæ nomine Augustini dicuntur in lib. de Incarn. Verbi à c. 10. ad 15. in tom. 4. & quæ notat Hilarius libr. de Vnitae Patris, & Filij, in fine.

Finis Libri Noni de Trinitate,

INDEX